1913

ՔԱՌԱՍՈՒՆԵՐԿՈՒԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул. № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տ ե լ ե ֆ ո ն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10—20 կոպ.
Տպարանի տ ե լ ե ֆ ո ն № 67.

„Ա. Պ Օ Լ Լ Օ"

Սեպտեմբերի 26-ից ներկայացվում է

ԿՈՎԿԱՍԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄԸ

ԲԱՂԿԱՑԱԾ 4 ՄԵԾ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԻՑ

Ջեղած խոշոր պատմական պատկեր։
Ցիշեալ պատկերը իր խոշորութեամբ գերազանցում է մինչև այժմ եղածներից.

ՇԱՄԻԼԻ

գլխաւոր դերը կատարում է Կովկասում սիրված յայտնի հայ դերասան

ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻՆ

Պատկերի մէջ մասնակցում են 20,000 զինուոր: Պատկերը ընդօրինակված է ԳՈՒՆԻԲԻ պատմական և հռչակաւոր վայրերում, «Ալախվերդի» լեռնային և վայրի տեղում, գեներալ-շտաբի օֆիցեր՝ կապիտան Ն. Պ. Մամոնտօվի անմիջական ղեկավարութեամբ, որ համարվում է յայտնի կովկասագէտ և քաջ ծանօթ է երկրի բարքերին ու սովորոյթներին: Պատկերի սիւժէն բովանդ. է պատմ. ճշմարտութեան և յարգանքով է վերաբերված ինչպէս դէպի ռուս քաջարի զինուորը, նոյնպէս և դէպի անեղ Շամիլի ու նրա ախոյեանների հերոսութիւնները:

Ներկայացման ժամանակ նուագում են զինւորական երաժշտախումբը եւ սազանդարներ:

տռ. 820. 2—1

ՄԱՐՄԱՐԵՂԷՆԻ Եւ ՄՕԶԱՅԻԿԻ ԱՐՀԵՍՏԱՆՈՑ

Թ. Պ. ՎԻԼԼԱՅԻ

Սեպտեմբերի 20-ից ս. թ. արհեստանոցը փոխադրվել է իր սեփական շէնութիւնը՝ Միխայլովսկի պր. № 63, տելեֆ. 6—20, Միքայէլեան հիւանդանոցի դիմացը: Ընդունվում են ամէն տեսակ պատուէրներ մարմարեայ, քարէ և մօզայիկ աշխատանքների համար, նոյնպէս և կան մեծ բազմազանութեամբ պատրաստի արձաններ զանազան ձևերի:

!!! ՄԱՐՄԱՐ—ԿԱՐԱՍԵՂԷՆԻ ՀԱՄԱՐ !!!

(շ.շ.) 821. 10—1

412 ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՅՈԲԵԼԵԱՆ 1912

Տառերի գիւտի 1500-ամեակի առիթով Ս. ՍԱՀԱԿԻ, Ս. ՄԵՍՐՈՊԻ մեծադիր, ֆոտո-գրաւիւր պատկերների գոյգը 3 ր., Ս. ԷՋՄԻԱԾԻՆ և ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԻԿԸ ՕԾԱԿԱՆՈՒՄ պատկերների հետ 5 րուբլի:

Կուղարկվեն յատուկ խողովակներում.

Դիմել՝ Тифлисъ, БЮРО ПЕЧАТИ Головинскій пр. 41.

(օ. մ.) տռ. 31 5—5

ԵՐԴՈՒԵԱԼ-ՀԱՒԱՏԱՐՄԱՏԱՐ

Գ. Խ. ԽՕՋԱՄԻՐԵԱՆԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵՑ

ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՊՐ. № 18.

տռ. (օ. մ.) 789. 6-6

ԽԱՒԱՐ ՀԱՒԱՏԻ ՎԱՅՐԱԳ ԲՆԱԶԴՆԵՐԸ

—

Բէյլիսի գործը նորից բարձրացնում է մեր առաջ մի վարագոյր, որի ետևում բուն են դրել մոլեռանդութիւնը, խաւար հաւատը, տգիտութիւնը և գազանային հակումները—մի ժառանգութիւն, որ թողել են մեզ անցեալ դարերը, երբ խտացած էր կրօնական մոլեռանդութեան և աններողամտութեան, մոլեռանդութեան հաւատի մթնոլորտը, երբ գործում էր կախարդութիւնը, կաբալիստիկան։

Բոլոր քրիստոնեայ ազգերի ստորին, տգէտ և խաւար մասսաների մէջ տարածված է խորին հաւատ, գլխաւորապէս միջին դարերից ի վեր այն հաւատը, թէ հրէաները գործ են ածում իրանց կրօնական ծէսերի մէջ քրիստոնեայ երեխաների արիւն։ Ով մեզանից՝ հասակաւորները՝ չէ յիշում իր տատի կամ դայեակի պատմածները, թէ հրէաները բռնում են քրիստոնեայ երեխաներին, դնում տաշտակի մէջ, ծակոտում ասեղներով մարմինը և քամում արիւնը։

Եւ սակայն թւում է, թէ այժմ, XX-րդ դարում, երբ տգիտութեան և խաւարի թանձր մառախուղը բաւական նօսրացած է, երբ կուլտուրան, քաղաքակրթութիւնը տարածված են, միջնադարեան այդ մոլոր հաւատը պէտք է չքանար, և այն սոսկալի մեղադրանքը, որ քրիստոնէական մոլեռանդութիւնը միջին դարերում բարդել է հալածական և դժբաղդ հրէայ ժողովրդի վրա, պէտք է մի անգամ ընդ միշտ վերանար։

Բայց նա ոչ միայն չէ վերանում, այլ և նորանոր փորձեր են լինում վերագրելու հրէաներին մի սովորութիւն, նոյն իսկ մի արիւնռուշտ դոգմատ, որի գոյութիւնը հրէաների մէջ քանիցս հերքված է ամենահեղինակաւոր գիտնականների և աստուածաբանների վկայութեամբ։

Եթէ ծանօթանանք ի մօտոյ հրէաների վրա բարդված այդ հրէշաւոր մեղադրանքի պատմութեանը, մենք կը տեսնենք, որ միջին դարերից սկսեալ մինչև այսօր ամէն անգամ, երբ ամբաստանել են հրէաներին այդ յանցանքի մէջ, ոչ մի անգամ մեղադրանքը հիմնված չէ եղել որևէ լուրջ, շօշափելի փաստի, իրողութեան, ապացոյցի վրա, այլ այս կամ այն տգէտ անձի, երեխայի, խելագար կնոջ մի անորոշ ցուցմունքի վրա, մի որևէ կասկածելի դէպքի վրա։ Եւ սակայն այդ անապացոյց կասկածների հիման վրա քրիստոնեայ դատարանները հազարաւոր հրէաներ ենթարկել են բանտերի, տանջանքների, գլխատման և խարոյկների։ Յաճախ պատահել է, որ ամբաստանված հրէան ենթարկվել է ամենասոսկալի տանջանքների, բայց նա չէ խոստովանել իրան վերագրված յանցանքը՝ քրիստոնեայ երեխայի սպանութիւնը՝ արիւն քամելու նպատակով, և նրա այդ յամառութիւնը ծառայել է հիմք նրան մեղադրելու։

Այսօր, XX դարում, Ռուսաստանում, խաւար մասսայի մէջ տարածված լուրերի պատճառով, նորից բարձր ի գլուխ կանգնած է սոսկալի ուրուականը, նորից հրէաների վրա դամօկլեան սրի պէս կախ է ընկնում մի սոսկալի մեղադրանք։

Այսօր դատի է ենթարկված ոչ թէ մի արհեստաւոր Բէյլիս, մի հրէայ անհատ, ոչ, այլ ամբողջ հրէական ժողովուրդը։ Բէյլիսի դատապարտութեամբ պէտք է ժողովրդի, մասսայի մէջ արմատանայ այն հաւատը, որ նա սնուցանում է իր մէջ դարերից ի վեր, թէ հրէաները կրօնական ծէսերի համար գործ են ածում քրիստոնէական արիւն։

Արդարև, մեծ փորձանքի է ենթարկված դատարանը և արդարադատութիւնը։

Ցանկանք, որ արդարադատութիւնը իր հեղինակաւոր վճռով մի անգամ ընդ միշտ կարողանար հերքել մի խաւար, մոլեռանդական հաւատ, որ միջին դարերից ժառանգութիւն է մնացել կաթոլիկ հոգևորականութեան ֆանատիկոսութիւնից և տարածվել քրիստոնեայ ազգերի մէջ։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

(Պետերբուրգի Հեռ Գործ.)

26 սեպտեմբերի

Լիվադիա.—(Պաշտօնական)։ Երէկ Նորին Մեծութեան Թագաւոր Կայսրին բաղդ ունեցան ներկայանալ արդարադատութեան և զինւորական մինիստրները, որոնք հրաւիրվեցին բարձրագոյն նախաճաշի։

—

Վլադիկավկազ.—Դաղստանեան հեծեալ գնդի օֆիցեր Կիբարօվի ձեռքով սպանվեց Զելիմ-խանը։ Օֆիցերը վիրաւորված է։

—

Պետերբուրգ.—Չինական հանրապետութեան պրեզիդենտ ընտրվելու առիթով Իւանշիկայը դիմեց Թագաւոր Կայսրին մի հեռագրով, որով չին ժողովրդի անունից շնորհակալութիւն է յայտնում, որ Ռուսաստանը ճանաչեց չինական նոր կառավարութիւնը։

Թագաւոր Կայսրը բարեհաճեց ուղարկել պատասխան-հեռագիր։

—

Բերլին.—Իւանշիկայը և կայսրը հեռագիրներ փոխանակեցին Իւանշիկայի ընտրութեան և չինական հանրապետութիւնը Գերմանիայի կողմից ճանաչվելու առիթով։

—

Լոնդոն.—Իւանշիկայը շնորհակալական հեռագիր ուղարկեց Թագաւորին։

—

Չիֆու.—Չինական հասարակապետութիւնը ճանաչելու առիթով տեղական իշխանութիւնները և վաճառականութեան ներկայացուցիչները այցելեցին օտարազգի հիւպատոսներին։ Վաղը ի պատիւ մեծ պետութիւնների ներկայացուցիչների կը լինի պաշտօնական հանդէս։ Քաղաքը զարդարված է դրօշակներով։

—

Թեհրան.—Ղազվին մեկնեց ռուսական միսիայի պաշտօնեաներից մինը այնտեղ եկող պրինց Սալար-ուդ-Դովլէին հանդիպելու և նրան մինչև Էնզելի ուղեկցելու համար, ուր պրինցը ռուսական շոգենաւով մեկնելու է Շվեյցարիա Ռուսաստանով։

—

Տոլեդօ.—Թագաւորը Պուանկարէին և նրա ուղեկիցներին ընծայեց արժէքաւոր զէնք։

Պուանկարէն երկար խօսակցեց Ռոմանօնէսի, սպանիական և ֆրանսիական արտաքին գործերի մինիստրների և գեներալ Լիոտէի հետ Մադրիդից Տոլեդօ անցնելիս։ Խորհրդակցութեանը մասնակցում էր և Թագաւորը։

—

Վիեննա.—Ֆերդինանդ Թագաւորը եկել է Վերին Ունգարիա, եր ամրոցը, ուր մնալու է երկար ժամանակ,

ԻՒՇՉԻՆՍԿԻԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԸ

—о—

ԲԷՅԼԻՍԻ ԳՈՐԾԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—

(Պետ. Հեռագ. Գործ.)

Կիեվ, 26 սեպտեմբերի

Մեղադրական ակտի ընթերցումը սկսվեց առ. ժ. 10 ու 50 րօպէին դատարանի անդամ Իւրկևիչի ձեռքով և աւարտվեց ժ. 12 ու 20 րօպէին։

Նախագահի հարցին, թէ ճանաչում է արդեօք իրան մեղաւոր համաձայն մեղադրական ակտի եզրակացութեան, մեղադրվող Բէյլիսը պատասխանեց. «Ո՛չ, ձերդ գերազանցութիւն։ Ես նախկին զինուոր եմ։ Իմ ամբողջ կեանքում ես աշխատել եմ ազնիւ կերպով և ազնիւ աշխատանքով բաց էի թողնում աղիւս, մտածում էի միայն իմ ընտանիքի, կնոջս և երեխաներիս մասին։ Ինձ կալանաւորեցին և բանտարկված պահում են արդէն 26 ամիս՝ չը գիտեմ ինչու համար...»։

Զարուդնին յայտարարութիւն է անում, որ պահակ-զինուորները թոյլ չեն տալիս պաշտպաններին, տեսակցել մեղադրեալների հետ առանձնացած հակառակ քրէական դատավարութեան 569-րդ յօդուածի։ Զարուդնին պաշտպանող կողմի անունից միջնորդում է վերականգնել խախտված իրաւունքը, իսկ մերժման դէպքում՝ մտցնել այդ մասին արձանագրութեան մէջ։ Իր կողմից անձամբ Զարուդնին ասում է, որ չէ կարող պաշտպանել, հնարաւորութիւն չունենալով խօսել մեղադրեալի հետ երես առ երես։

Բէյլիսը լալիս է։

«Որքան անմեղ է մեղադրեալը,—շարունակում է Զարուդնին,—այնքան մեծ կարիք կայ խօսել ամէն անգամ նրա հետ առանձնացած։ Փաստաբանը իր պարտականութիւնները կատարած չի լինի, եթէ չը բողոքէ իր օրինական իրաւունքները խախտելու դէմ. իսկ այդ ոչ միայն իրաւունքների խախտումն է, այլ և զրկումն պաշտպանին իր պարտականութիւնները բարեխղճօրէն կատարելու հնարաւորութիւնից»։

Կարաբչևսկին պաշտպանում է Զարուդնիի յայտարարութիւնը։

Մեղադրողը չէ առարկում առանձին տեսակցելու դէմ, պայմանով միայն որ կատարվի այդ պահակախմբի ներկայութեամբ։

Դատարանի հեռանալուց առաջ նախագահը յայտնում է ամենօրեայ զբաղմունքների օրակարգը. առ. ժ. 10-ից մինչև 1-ը, ժամը 1 ու 30 րօպէից մինչև ժ. 5 ու 30 ր. և ժ. 8-ից մինչև 10 և ոչ ուշ ժ. 10 ու 30 րօպէից։

Պաշտպանների թւին աւելանում է Մակլակօվը։

Կարդացվում է դատարանի որոշումը, որ նախագահն իրաւունք է տալիս պաշտպաններին տեսակցել մեղադրվողների հետ առանձին ծայրայեղ հարկ եղած դէպքում, այդ մասին յայտարարելով վաղօրօք։

Սկսվում է վկաների հարցաքննութիւնը։

Սպանվածի մայր Ալէքսանդրա Պրիխօդկօն ճչում է, որ Անդրէյ Իւշչինսկին անյայտացաւ շաբաթ, մարտի 12-ին, առ. ժ. 6-ին դպրոց գնալուց յետոյ, և յայտնում է այն միջոցները, որոնք ձեռք առնվեցին նրան որոնելու համար, յետոյ՝ իր կալանաւորման մասին։ Խառն հարցու փորձի միջոցին նա ցոյց է տալիս, որ մարտի 12-ին Անդրէյի չը վերադառնալուց նա չանհանգստացաւ, որովհետև հանգուցեալը յաճախ գիշերում էր իր քրոջ՝ Նատալիա Իւշչինսկայայի մօտ, որ սիրում էր նրան և ամէն կերպ աշխատում էր նրան մարդ դարձնել։ Երբ կիրակի առաւօտ պարզվեց, որ Անդրէյը քրոջ մօտ չէ, նա՝ Ալէքսանդրան սկսեց որոնել։ Վկան և իր ամուսինը շատ լաւ էին վերաբերվում դէպի Անդրէյը։ Նա չը գիտէ՝ թէ ով տարածեց այն լուրը, որ իբր նրան սպանել է ինքը, բայց վկայում է, որ իր և ամուսնու ձերբակալութիւնից յետոյ խուզարկու բաժնի պետ Միշչուկը անուանում էր նրան մարդասպան, հայհոյում էր, պահանջում էր խոստովանել։ Երէկ վկայ կինը առաջին անգամ տեսաւ Բէյլիսին։ Հրէայ Շնէէրսօնին նա ճանաչում էր, որովհետև նրանից խոտ գնում և ուղարկում էր նրա մօտ Անդրէյին։ Սպանութեան մէջ նա ոչ ոքի չէ կասկածում և կտրուկ կերպով հերքում է այն փողերի լուրը, որ իբր Չիրկօվը դրել է Անդրէյի անունով։ Ոչ մի հաւատարմատար նա չէ ունեցել։ Իրային ապացոյցների վերաբերութեամբ (вещественное доказательство) վկան պնդում է, որ հանգուցեալը գօտկապաններ չէր գործ ածում (подтяжекъ), այլ անդրավարտիքը կապում էր թոկով։ Վկան ենթադրում է, որ հէնց այդ թոկով էլ գուցէ կապել են Անդրէյի ձեռքերը ռճիրի ժամանակ։ Հանգուցեալը ունէր մանկական հրացան։ Վերջացնելով վառօդը, նա անյայտանալուց առաջ ասում էր, որ վաղը կը գնայ վառօդ ձեռք բերելու։ Անյայտանալու օրը հանգուցեալը գնաց պասապուր ուտելուց յետոյ։

Քաղաքացիական պահանջի վկայ Մաշուգօվսկի սարկաւագը, որ պատրաստում էր սպանվածին հոգևոր դպրոցի համար, ցոյց է տալիս, որ Անդրիւշը կենդանի, ուշիմ երեխայ էր, ամէն բանով հետաքրքրվում էր, համակրելի էր։ Երբ Անդրէյի դագաղը գերեզման էին իջեցնում, սկսեցին թռուցիկներ ցրել հետևեալ բովանդակութեամբ. «Քրիստոնեայ [illegible] յին տանջեցին ջհուդները, ուստի ջարդեցէք ջհուդներին, վռնդեցէք նրանց, մի խնայէք ուղղափառ երեխայի թափված արիւնը»։

Այս խօսքերը լսելով, Բէյլիսը սկսում է հեկեկալ։

Թռուցիկներ տարածվեցին մօտ 100 հատ, բայց թէ ում ձեռքով, ժողովրդի հոծ բազմութեան պատճառով անկարելի էր որոշել։ Մի Թռուցիկ վկայի մօտ էր, բայց յետոյ խլեցին նրանից։ Այդ Թռուցիկից առաջ նա ոչ ոքից և ոչ մի տեղ չէր լսել, թէ Անդրէյը սպանվել է հրէաների ձեռքով. վկան տեսել է, որ հանգուցեալը մի քանի անգամ զբօսնում էր Չիբէրեակ երեխայի հետ։

Երդուեալ ատենակալների աւագի հարցին, դատարանի նախագահը, տեսնելով որ վկան չէ յիշում, հաստատում է, որ նա նախնական քննութեանը ոչինչ Թռուցիկի մասին չէ յայտնել քննիչին։

Զարուդնին պաշտպանների կողմից խնդրում է պահանջել մի օրինակ Թռուցիկից, որովհետև գործի մէջ տեղեկութիւններ կան, որ այդ տեսակ Թռուցիկ եղել է ոստիկանապետի մօտ։

Դատախազը հնարաւոր չէ գտնում բաւարարել պաշտպանող կողմի միջնորդութիւնը, որովհետև խօսքը վերաբերում է Իւշչինսկիի սպանութեանը, այլ ոչ թէ Թռուցիկներին։ Թռուցիկներ տարածելը ոչ մի ուղղակի առընչութիւն չունի Իւշչինսկիի սպանութեան գործի հետ։ Նոյնպէս դէմ է Զամըսլովսկին։ Վկան արդէն յայտնեց Թռուցիկի բովանդակութիւնը։

Զարուդնին պնդում է։ Բէյլիսը լալիս է։

Դատարանը մերժում է միջնորդութիւնը։

Ապա հարցաքննվում են մի քանի երկրորդական վկաներ։

ԻՒՇՉԻՆՍԿԻ-ԲԷՅԼԻՍԻ ԳՈՐԾԸ

—

Ռուս հասարակական, գրական գործիչները իրանց կարծիքներն են յայտնում այդ չարաբաստիկ գործի մասին։

Ահա ինչ է ասում ռուս գրող Կուպրինը.

«Բոլոր պօգրօմները սկսել է արբած, խաւար, խուլիգանական մասսան, աջակցութիւն գտնելով դրսից։ Մարդիկ միշտ դրդվել են դէպի այդ արիւնահեղ ստորութիւնը, ոմանք իրանց բնական գազանութեան, ոմանք շահասիրութեան, ոմանք ողորմելի ծառայական կարիերիզմի, իսկ ամենքը՝ լիակատար անպատիժ մնալու պատճառով։ Միշտ հարկաւոր է եղել մի պատրուակ, վառելու համար խաժամուժ ամբոխի մէջ սանձարձակ արբեցողական ատելութիւնը, լինի դա կեղծ հասկացված հայրենասիրութիւն թէ կրօնական զգացմունքների հետ խաղ։

«Ի հարկէ աններելի է, բայց բոլորովին հասկանալի է, երբ ծիսական սպանութիւնների դատարկ, անմիտ լեգենդան կրկնում է մի ոստիկան կամ դռնապան. սակայն երբ փփսուրը բերանին այդ լեգենդան պաշտպանում են երդ.-հաւատարմատարներ կամ Պետական Դումայի ինտելիգենտ անդամներ, այն ժամանակ անուն չես գտնում որակելու համար այդպիսի վարմունքը. այստեղ արդէն կայ գիտակցական վատութիւն կամ մինչև խելագարութեան հասնող ցեղական ատելութիւն։

«Գոնէ մի րօպէ յիշէին այդ պարոնները առաջին դարերի քրիստոնէութեան բազմա-

չարչար պատմութիւնը: Չէ՞ որ ճիշդ այնպէս, ինչպէս այսօր, այն ժամանակվայ պրովօկատորները հաւատացնում էին անմիտ ամբոխին և անառակութիւնից ու այլասերումից լուծվող կեսարներին, թէ քրիստոնեաները իրանց գաղտնի ժողովներում ճաշակում են մանկական արիւն և երկրպագում են էշի գլխին: Եւ այդ զրպարտութիւնը ծառայում էր գլխաւոր պատճառ այն արիւնահեղ հալածանքների, որոնց ժամանակ քրիստոնեաներին խաչում էին հազարներով խաչափայտերի վրա, վայրենի գազանների առաջ էին ձգում ի կեր և նրանցից խէժապատ ջահեր էին սարքում»:

—

(Լրագիրներից)

Կիեվից հեռագրում են. «Հրէայ ազգաբնակութիւնը անց է կացնում սարսափի օրեր: Սոխւզնիկները «Երկգլխանի արծիւ» թերթում քարոզում են ջարդ և խնդրում են թոյլ տալ ցոյցեր անել: Կիեվի զօրաբանակը ուժեղացված է՝ եռանդուն գործունէութիւն ցոյց տալու նպատակով. անկարգութիւնների դէպքում:

«Սոց. դեմոկրատները Թուրցիկով առաջարկում են մի օրով գործադուլ անել: Բանւորների և ուսանողութեան մէջ շարժում է սկսվել: Երկիւղ կայ, որ Բէյլիսի գործի դէմ լինի ակտիվ բողոք»:

—

Բէյլիսի գործի դատավարութեան առաջին օրը, մի ծերունի հրէայ, որ իրան անուանեց Գիրշովիչ, Վլադիմիրսկի տաճարում կամեցաւ վարդապետել, թէ ինքը առաքված է Աստուծոյ գործի ճշդութիւնը պարզելու համար: Նրան կալանաւորեցին: Սկզբում կարծվում էր, որ նա խելագար է, բայց յետոյ բժշկական քննութիւնը գտաւ, որ նորմալ է, միայն տառապում է կրօնական հիւանդութեամբ:

—

Նահանգական դատարանը գտնվում է 150 պահակների պաշտպանութեան տակ:

Դատարանի դահլիճի մէջ տեղ ունեն «Н. Время», «Россія» և «Кіевлянинъ» թերթերի ներկայացուցիչները. Մնացած թերթերի ներկայացուցիչներին տեղ է յատկացված վերնասրահում, ուրտեղից ոչինչ չէ լսվում: Բոլոր միջնորդութիւնները մնացին անհետևանք:

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԹԵՐԱԿՂԶՈՒՄ

ԲԱԼԿԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
26 սեպտեմբերի

Կ. Պօլիս.—Ֆերդինանդ թագաւորը դիմեց սուլթանին հետևեալ հեռագրով. «Շտապում եմ տեղեկացնել ձերդ մեծութեան Կ. Պօլսի պայմանագրի վաւերացնելու մասին, որ վերջ է դնում երկպառակութիւններին և մեր պետութիւնների համար բանում է խաղաղութեան և արդիւնաւոր ու բարեացակամ բարեկամութեան նոր դարագլուխ: Ես և իմ կառավարութիւնը տոգորված ենք Թիւրքիայի հետ բարեկամական ու անկեղծ մտերմական յարաբերութիւններ հաստատելու ցանկութեամբ: Չեմ կասկածում, որ ձերդ մեծութիւնը և Բ. Դուռը համակարծիք են մեր ցանկութեան և կաջակցեն այն իրագործելու, որ հիմք կը ծառայէ այսուհետև մեր ժողովուրդների բարեկեցութեան ու առաջադիմութեան»:

Սուլթանը պատասխանեց Ֆերդինանդին. «Բուռն գոհունակութեամբ ես ստացայ ձեր մեծութեան հեռագիրը, որ ազդարարում է Կ. Պօլսի պայմանագրի վաւերացումը: Չեմ կասկածում, որ նա կը հանդիսանայ երկու պետութիւնների բարեկեցութեան ու բարգաւաճութեան սկիզբ և հիմն կը ծառայէ սրտագին ու բարեկամական յարաբերութիւնների: Ձերդ մեծութիւնը կարող է հաւատի լինել, որ ես և իմ կառավարութիւնը ջանք կը գործադրենք այդ նպատակը իրագործելու համար»:

Բուլգարական էկզարխութիւնը փոխադրվելու է Սօֆիա: Կ. Պօլսում կը մնայ միայն մի բուլգարական միտրոպոլիտ:

—

Աթէնք.—Մինիստրների խորհուրդը Դանասի նախագահութեամբ գործող մասնաժողովին յանձնարարեց հաշիւ ներկայացնել վակուֆների հարցի առիթով: Բանակցութիւնները կը սկսվեն այս շաբաթվայ վերջում:

Կ. Պօլսից եկաւ պրինց Սաբահ-Էդդինը և երկարատև այց գործեց Վէնիզէլօսին: Դրանից յետոյ ընդունվեց թագաւորից:

—

Բելգրադ.—Սերբիական «Պրէս-Բիւրօն» կտրուկ կերպով հերքում է բուլգարական գործակալութեան այն տեղեկութիւնը, թէ Կիչեվի շրջանում մահմեդական գիւղերը ոչնչացված են, նոյնպէս հերքում է սերբ-բուլգարական հրոսակախմբերի ընդհարումների լուրերը:

—

Վիէննա.—Վալօնից հաղորդում են «Կոր. Բիւրօյին». «երկրագործութեան մինիստր Հասան-բէյին մօտ շրջաններում պնդում են, որ սերբիական յայտարարութիւնները, թէ ալբանների ապստամբութեան նախաձեռնութիւնը պատկանում է Հասան-բէյին, անհիմն են: Ապստամբութիւնը, որ ունի բացառապէս տեղական բնաւորութիւն, արդիւնք եղաւ սերբերի դէպի ալբանները ցոյց տուած գազանային վերաբերմունքի: Ներկայումս սերբերը շարունակում են խստութիւններ գործ դնել Կոսովայի շրջանում»:

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ ԴԷՊՔԵՐԸ

(ԼՐԱԲԵՐԻ ՄԸ ԹՂԹԱՏԵՏՐԸ)

—o—

Բուլգարօ-թիւրք հաշտութիւնը կնքուած

Կ. Պօլիս, 16 սեպտեմբեր

Հաշտութիւնը կնքուած է երկու երկիրներու միջև: Թիւրքիան, հակառակ անոր որ չարաչար պարտուած էր զէնքով, վերջին պահուն բաղդին մէկ խաղով ունեցաւ անօրինակ յաջողութիւն մը և ձեռք բերաւ այնպիսի պայմաններ, որոնք պարտեալի մը կողմէն չէ որ պէտք առաջուէին այլ յաղթողի մը:

Թիւրքիա այս պատերազմէն դուրս կուգայ ջախջախուած, այլ սակայն երբեք ընկճուած: Կը կորսնցնէ ահագին հողաբաժին մը, պատուական բնակչութիւն մը և մեծ հարստութիւն, սակայն գէթ կը ստանայ արժանապատւութեան գոհացում, որ տեսակ մը խրախուսութիւն կուտայ երիտասարդ-թիւրքերուն, որոնք պարտութեան պատասխանատուութիւնը կը բեռնաւորեն Մուխթար և Քեամիլ փաշաներու գահլիճներուն վրայ, յաղթութեան պատիւը իրենց վերապահելու համար:

Թիւրքիա՝ այս պատերազմէն ամենէն աւելի տնտեսապէս ցնցուեցաւ, վասնզի իբր տասնապատիկ աւելի բազմամարդ երկիր մը, քան իր բոլոր հակառակորդները՝ հաւաքաբար, որքան որ ալ կոտորուէր ու հարուածուէր, չպիտի մարդու պակաս զգար, մինչ տնտեսապէս իր կացութիւնը արդէն սաստիկ խախուտ էր և պատերազմին պատճառով սաստիկ ցնցուեցաւ:

Հիմա Թիւրքիան տնտեսապէս վերանորոգելու համար պէտք է ահագին աշխատութիւն, և այդ շինարար աշխատութիւնը կատարելու համար դժբաղդաբար ոևէ տրամադրութիւն չի տեսնուիր երիտասարդ-թիւրք շրջանակներու մէջ: Ընդհակառակը անոնք կը հետամուտին նկատուելու բաղդախնդրութեան և կը մղուին պատերազմելու հիմա ալ Յունաստանի հետ՝ անկէ ալ ձեռք բերելու համար նպաստաւոր պայմաններ: Եթէ Յունաստան տեղի չտայ, թերևս նոր պատերազմի մը ականատես ըլլանք, սակայն ատոր համար կան բազմապիսի դժուարութիւններ, որոնց ամենագլխաւորն է Բուլգարիոյ մասնակցութիւնը, առանց որուն անշուշտ Թիւրքիա չի կրնար պատերազմիլ Յունաստանի հետ:

Թալէաթ-բէյ անցեալ օր լրագրողի մը իր ըրած մէկ յայտարարութեան մէջ, չենք գիտեր որ աստիճան անկեղծութեամբ, յայտարարած էր, թէ Թիւրքիա չի փափաքիր Յունաստանի հետ պատերազմի բռնուիլ:

Սակայն և այնպէս սա շատ որոշ է թէ Թիւրքիոյ պետական մարդիկը քաջալերուած այն յաջողութենէն, որ ձեռք բերին յանդգնօրէն Լոնդոնի դաշնագիրը պատռելով, կուզեն այս անգամ ալ անոր մէկ ուրիշ տրամադրութիւնը ոտնակոխ ընել և կատարուած իրողութիւնը հարկադրել նաև Եւրոպայի:

Լոնդոնի դաշնագիրը Յունաստանի և Թիւրքիոյ միջև անհամաձայնութեան գլխաւոր առարկայ կղզիներու խնդիրը կը թողու Եւրոպայի վճռոյն:

Հիմա Թիւրքիա՝ կուզէ ուղղակի կարգադրել այս խնդիրը Յունաստանի հետ և Եւրոպայի վճռին բան մը չթողուլ:

Թիւրքիա՝ իր ուժին վրայ վստահ՝ կուզէ Յունաստանը հարկադրել ընդունելու համար հաշտութիւնը Փոքր-Ասիոյ ցամաքին մօտակայ Միդիլլի, Քիոսի և այլնի պէս հարուստ կղզիները Թիւրքիոյ թողլու պայմանով:

Այս կերպով այլ ևս Եւրոպայի ոչինչ կը մնայ ընելիք: Յունաստանի տրամադրութիւնները յայտնի չեն, սակայն շատ բացորոշ է, թէ Թիւրքիա բալկանեան պետութեանց հետ առանձին-առանձին դաշնագիր կնքելու այս պատեհութենէն մեծապէս պիտի օգտուի:

Եւ իր ամեն մէկ յաջողութեան հետ միշտ իր յոխորտութիւնն ու յանդգնութիւնը պիտի աճի ու զարգանայ:

Բալկանեան այս պատերազմը, որ թիւրքական մահիկին տակ ճնշուած ժողովուրդներու ազատագրութեան սուրբ նպատակով սկսած էր և այնքան փայլուն սկիզբ մը ունեցաւ, հիմա դատապարտուած է ունենալու շատ նսեմ վախճան մը: Մինչ արդէն քրիստոնեաները կռուած են իսլամին հացին խաչ քաշելու համար:

Համիդի բովանդակ յաջողութիւնը այս սկզբունքին վրայ հիմնուած էր և Բալկանի մէջ օսմ. կառավարութեան գոյութիւնը այս սկզբունքին վրայ հիմնուած էր:

Բուլգար և յոյն հակառակութիւնը, ինչպէս նաև սերբ և բուլգար անհամաձայնութիւնը երեսունէ աւելի տարիներ նպաստեցին Թիւրքիոյ՝ պահելու և պահպանելու համար իր գոյութիւնը Բալկանի մէջ:

Հազիւ թէ համաձայնած էին, օսմանեան կառավարութիւնը չարաչար պարտուեցաւ և Բալկանէն վտարումը անխուսափելի էր, սակայն դարձեալ անհամաձայնեցան և կրկին իսլամին յաջողութիւնը ապահովեցին:

Բուլգարիոյ հետ կնքուած հաշտութիւնը ատոր գլխաւոր ապացոյցն է. վաղը փաստ մը աւելի պիտի ըլլայ Յունաստանի հաշտութեան դաշնագիրը, որ ապահովաբար առանց պատերազմի, սակայն Յունաստանի կողմէ կատարուած մեծ զիջումներով պիտի կատարուի:

Ասիկա անխուսափելի է: Իսկ հետևանքը շատ բացորոշ է:

Թիւրքիա այս կերպով կը ձգտի բնաւ տեղի չթողուլ եւրոպական վերահսկողութեան, որուն վրայ դեռ կորոճան եւրոպացի դիւանագէտներ ու քաղաքագէտներ, հոն ուր թէ Թիւրքիոյ հարկադրելու համար ուրիշ զիջումներ, ինչպէս կարգադրելու՝ նեղուցներու, հակակշռի և հայկական խնդիրները, որոնց համար Եւրոպա ինչ որոշում և կարգադրութիւն ալ ընէ, Թիւրքիա գիտէ իր ընելիքը և երբեք զիջում ընելու տրամադիր չէ:

Ասկէ յետոյ Թիւրք դիւանագէտները—որոնց գերազանցութիւնը պէտք է խոստովանին եւրոպացիք—անշուշտ ամեն աշխատութիւն պիտի տանին և բովանդակ ուշադրութիւննին պիտի կեդրոնացնեն, աշխատելու համար որ Պարիզի ելմտական ժողովը ալ չգումարուելու հնարքները խորհին:

Եւ հաւանական է, որ պիտի յաջողին ալ...

Հայորդի

ԳՈՐԴԵԱՆ ՀԱՆԳՈՅՑ

—

Որքան աւելի են քրքրում արևելեան մեծ հանգոյցը, որքան աւելի են ձգտում մօտենալ նրա վերջնական լուծումին, այնքան սաստ աւելի է նա բարդանում ու խճճվում: Հին արիւնոտ կնճիռներին նորերն են աւելանում, աւելի ծանր ու դժուարալոյծ: Յունաստանի առաջխաղացութիւնը, նրա յանկարծակի, լայն ծաւալումը սրում է արդէն նրա ախորժակը, թևաւորում նոր երազներ ու ծրագիրներ... նաև Ասիական Թիւրքիայի գալոց ժառանգութեան վերաբերմամբ:

Հելլենական շովինիզմը թափ է առնում և ոմանք արդէն նախատեսում են երջանիկ օրը, երբ Բիւզանդի կորսված թագը պիտի վերադառնայ յոյներին, երբ յունական դրօշը 5 դարի արհամարհված գոյութիւնից յետոյ պիտի վերստին ծածանէ Այա-Սօֆիայի գմբէթին...

Ուշագրաւ երևոյթ է, որ յոյն ազգաբնակութեան ահագին մեծամասնութիւնը ապրում է յոյն պետութիւնից դուրս, անգամ այսօր, երբ այդ պետութեան սահմանները այնքան ընդարձակվել են, գրաւելով հելլենութեան ահագին զանգուածներ: Փոքր Ասիոյ մէջ է մնում այդ ժողովրդի մեծամասնութիւնը: Եւ բնական է, որ այսուհետև, երբ Յունաստանը այնքան ուժեղացաւ Բալկաններում, նա պիտի քաշէ դէպի իր ծոցը Փոքր Ասիայի միլիօնաւոր հարազատներին, որոնք, ինչպէս այդ բազմաթիւ կղզիները, տարերային ուժով մղվում են դէպի մայր-պետութիւնը: Որքան աւելի զօրանայ այդ վերջինը և որքան աւելի տկարանայ Թիւրքիան, այնքան աւելի ծանր ու սպառնալի բնոյթ պիտի առնէ յոյն գաղութների մեծ խնդիրը:

Այդ խոշոր հանգամանքի վրա է, որ Եւրոպայի ուշադրութիւնն է հրաւիրում «Temps»-ի ամենալուրջ թղթակիցներից մինը: Նա ասում է, որ դեռ շատ վաղ է՝ լուծված հռչակել Օսմանեան Արևելքի հանգոյցները: Եւ նա ծանրանում է թիւրքական Ասիայի երեք ամենամեծ ու ամենավտանգալի խնդիրների վրա.

1. Արաբական խնդիր:
2. Հայկական խնդիր:
3. Փոքր Ասիայի յունական խնդիր:

Հայերը, ասում է պարիզեան թերթի թղթակիցը, պիտի քանդեն անդադար օսմանեան կայսրութեան հիմքերը, իբրև անհաշտ թշնամիներ թիւրքական տիրապետութեան: Հայկական հաւատարմութիւնը ոչինչ է Թիւրքիոյ հանդէպ, իւրաքանչիւր հայ երդուեալ թշնամի է Թիւրքին և հայերը կազմում են շատ տեղերում հոծ զանգուածներ... Ուստի հայկական հարցը հանդիսանում է ամենածանրակշիռ խնդիրներից մինը Ասիական Թիւրքիայում:

Արաբիան՝ դուրս, հայկական վիլայէթները՝ դուրս... էլ ինչ է մնում Թիւրքիային:

Անատոլի՞ն... Բայց այնտեղ էլ պիտի ծառանայ շուտով յունական խնդիրը: Հելլենիզմը՝ ուժեղ, բարգաւաճ և յարաճուն՝ կառաջադրէ վաղ թէ ուշ իր իրաւունքներն ու պահանջները: Միմիայն Կ. Պօլսում յոյների թիւն է մօտ 500,000 և 180,000 Զմիւռնիայում: Փոքր ասիական եզերքները, բոլոր նաւահանգիստները լեցուն են յոյներով, և նրանք գրեթէ ամենուրեք անեղծ պահպանել են իրանց լեզուն, կրօնը, բարքերը և առաջնակարգ տեղ ունեն առևտրի, նաւարկութեան, արդիւնաբերութեան մէջ:

Տեղ-տեղ միայն, ինչպէս Կապադովկիայում ու Կիլիկիայում, յոյները գրեթէ խսպառ ձուլված են թիւրքերի հետ՝ լեզուով, բարքով. պահպանել են միայն իրանց կրօնը: Գործածում են նոյնիսկ արաբական այբուբէն՝ յունականի տեղ:

Բնականաբար, այսուհետև այդ կորած, օտարացած տարրերն ևս կը ձգտեն վերադառնալ մայր-զանգուածի գիրկը, ինչպէս որ կը վերադառնան թիւրքացած ու քրդացած հայերն ևս դէպի հայութիւն: Նոր յոյն սերունդը սկսում է արդէն յաճախել յունական դպրոցները... Վերածնութիւնը կը կատարվի բնականօրէն: Սամսոն—Սըվազ—Կեսարիա—Խարբերդ երկաթուղային գիծը նոր զարկ կը տայ հելլենիզմի այդ վերածնութեան:

Եթէ չը լինէր Ադանայի կատաստրոֆը, կիլիկիոյ հայ տարրը դեռ կարող էր թերևս նեցուկ լինել երիտասարդ Թիւրքիային ընդդէմ առաջացող հելլենիզմի:

Ի՞նչ կը լինի ապագան... Ի՞նչ դիրք կը բռնեն Փոքր Ասիայի երեք միլիօն յոյները մայր-հայրենիքի այս յաղթական պատերազմներից յետոյ... Պիտի կարողանա՞ն արդեօք թիւրքերը իրանց փոքրամասնութեամբ պահպանել հեգեմօնիա, գերիշխանութիւն ահագին երկրի մէջ՝ հանդէպ այդքան զօրաւոր թշնամիների... («Դր.»)

Բ Ա Ն Ա Ս Ի Ր Ա Կ Ա Ն

ԱՍԻԱԿԱՆ ԹԻՒՐՔԻԱՅԻ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԲԱԺԱՆՈՒՄԸ

—

Պարիզ, 30 սեպտեմբերի

Մի քանի օրից ի վեր եւրոպական լրագիրներում հրատարակված կցկտուր ու տարտամ լուրերը վերջապէս ճշդվում, պարզվում են: Հարցը վերաբերում է Ասիական Թիւրքիայի տնտեսական բաժանման, որ այժմ կատարված մի իրողութիւն է թւում և որի հետևանքները՝ եւրոպական ընդհանուր քաղաքականութեան տեսակէտից՝ չափազանց լուրջ ու նշանակալից են:

Եւրոպական հաւասարակշռութեան խնդիրը քար գայթակղութեան դարձնելով՝ պետութիւնները, բալկանեան հաշւեյարդարութիւնից յետոյ, չը կարողացան համաձայնութեան գալ Թիւրքիայի քաղաքական բաժանման վերաբերմամբ: Բայց Թիւրքիայի տնտեսական տագնապալի կացութիւնը, նրա պարտատէրերի ֆինանսական շահերը ապահովելու անմիջական պէտքը բաւական էր, որ նրանք համաձայնութեան մի հիմք գտնէին տնտեսական բաժանման մէջ:

Այս իրողութիւնը միանգամայն մեծ անդրադարձում կարող է ունենալ և հայկական հարցի վրա, քանի որ բաժանված շրջանների նիւթական զարգացումն ու բարգաւաճումը կախված է նրանց քաղաքական և քաղաքացիական պայմանների փոփոխութիւնից: Առանց բարենորոգումների նուազագոյն մի երաշխաւորութեան, ֆինանսական զանազան խմբակցութիւնները, որ այսօր Ասիական Թիւրքիան բաժանում են տնտեսական նոր ու սեփական սահմանների, չեն կարող իրանց հսկայական ձեռնարկութիւններից առաւելագոյն չափով օգուտ քաղել:

Այս տեսակէտը մենք մասամբ պարզել ենք «Մշակի» նախորդ համարներից մէկում, այնպէս որ կարիք չենք տեսնում այժմ աւելի երկարօրէն կանգ առնելու: Այսքանը ասենք, որ այն, ինչ որ հայկական ջարդերը, դիւանագիտական դիմումները չը կարողացան անել, եւրոպական կապիտալիզմի շահը պէտք է հարկադրէ:

Տնտեսական այդ բաժանման համար իրար հետ բանակցել են գլխաւորապէս երեք պետութիւններ՝ Անգլիան, Գերմանիան և Ռուսաստանը: Միւս կողմից, սրանցից իւրաքանչիւրը, առանձին, համաձայնութիւն է կնքել կամ կնքելու վրա է Թիւրքիայի հետ: Բացի այս համաձայնութիւններից, Իտալիան և Ռուսաստանն էլ ուղղակի բանակցութիւններ վարելով Թիւրքիայի հետ՝ իւրաքանչիւրը իր համար ապահովել է որոշ շրջան, առաջինը Ադալիայում, իսկ երկրորդը՝ Հայաստանի հիւսիսային մասում: Այսպիսով, Ասիական Թիւրքիան բաժանվում է ազդեցութեան երեք կարևոր շրջանների, որոնցից դուրս մնում են իտալական և ռուսական բաժինները:

Ցոյց տանք այժմ, թէ ինչումն են կայանում այդ համաձայնութիւնները:

1) Անգլօ-գերմանական համաձայնութիւնը.—Անգլիան՝ Հնդկաստանի իր սեփականութիւնները ապահովելու նկատումով՝ երկար ժամանակից ի վեր թշնամական աչքով էր նայում գերմանական առաջխաղացութեան վրա: Բաղդադից դէպի հարաւարևելք տարածվում է Պարսից ծոցը, որ Հնդկաստանի բանալին է համարվում: Հետևաբար, Բաղդադի երկաթուղային գիծը մի լուրջ վտանգ էր Անգլիայի համար: Ներկայ համաձայնութիւնը վերջ է դնում ապագայ դժուարութեանց: Երկու պետութիւնների սահմանագիծը դառնում է արաբական Բասրա քաղաքը: Գերմանական երկաթուղային գիծը հասնելու է մինչև այդ կայանը, որի հարաւ-արևելեան շրջանը վերջնականապէս ընկնում է Անգլիայի ազդեցութեան տակ:

2) Ֆրանս-գերմանական համաձայնութիւնը.—Սա աւելի կարևոր է, քան առաջինը, որովհետև ընդգրկած շրջանը շատ աւելի մեծ է*): Ֆրանսիան Բաղդադի գիծը վերջնականապէս թողնում է Գերմանիային և փոխարէնը ստանում է Հայաստանի և Սիրիայի երկաթուղիների շինութեան առանձնաշնորհումը: Սկզբում, երբ Բաղդադի երկաթուղային ծրագիրը հրապարակ դրվեց, Գերմանիան Ֆրանսիային առաջարկեց հաւասար իրաւունքներով կէսառէնս մասնակից լինել կառուցմանը: Ֆրանսիան մերժեց և Գերմանիան ցանկացաւ միայնակ առաջ տանել այդ վիթխարի գործը: Զուրկ լինելով, սակայն, նիւթական անհրաժեշտ միջոցներից, նա ստիպված եղաւ դիմել ֆրանսիական դրամագլխի աջակցութեան, և Օսմանեան Բանկը գնեց արժեթղթերի մէկ-երրորդ մասը: Այժմ Գերմանիան ցանկանում է ամբողջ գործը վերապահել միայն իրան և վերադարձնել ֆրանսիական արժեթղթերը: Ներկայ համաձայնութեամբ Ֆրանսիան իր այդ բաժինն է, որ յանձնում է Գերմանիային: Փոխադարձաբար, Գերմանական Բանկը հրաժարվում է Հայաստանի երկաթուղային արտօնութիւններից, այնպէս որ Բաղդադի երկաթուղին, որ առաջ իրան հետ պէտք է միացնէր Անգօրա—Սեբաստիա—Տիգրանակերտ գիծը, այսուհետև անցնելու է հարաւային շրջանից, այսինքն՝ Կեսարիայից: Ֆրանսիան ձեռք է բերում Սամսոն—Խարբերդ—Դիարբեքիր գիծը՝ Դիարբեքիր—Երզրում—Տրապիզոնի ճիւղաւորումով: Միւս կողմից, Սիրիայում Ֆրանսիան իրաւունք է ստանում միացնելու Դամասկոս—Համահի և Եաֆա—Երուսաղեմի երկաթուղային գծերը:

3) Ֆրանս-թիւրքական համաձայնութիւնը.—Թիւրքիան, բնականաբար, ֆինանսական անտանելի դրութեան մատնվելով՝ չէր կարող չընդունել ֆրանս-գերմանական վերոյիշեալ համաձայնութիւնը. Ջաւիդ-բէյը երեք շաբաթ առաջ Պարիզումն էր և արտաքին գործերի մինիստր Պիշօնի հետ կնքեց մի համաձայնութիւն, որ Կ. Պօլիս հասնելուց անմիջապէս յետոյ հրապարակեց: Ըստ այդ համաձայնութեան Ֆրանսիան՝ Հայաստանի և Սիրիայի երկաթուղային արտօնութիւններից զատ՝ ձեռք է բերում և ուրիշ օգուտներ: Սև-ծովի վրա՝ Հէրակլէի և Ինէբօլիի, ինչպէս և Սիրիայում՝ Տրիպօլիի, Եաֆայի և Հայֆայի նաւահանգիստների կառուցման իրաւունքը տրվում է նրան: Այս բոլորի փոխարէն Թիւրքիան ստանում է 500—700 միլիոն ֆրանկի մի փոխառութիւն, մաքսային իրաւունքների 4% բարձրացումը և նաւթի, ալկոհոլի ու լուցկիի մենաշնորհների թոյլատւութիւնը:

Գերմանօ-թիւրք, ինչպէս և անգլօ-թիւրք համաձայնութիւնները դեռ յայտնի չեն: Ջաւիդ-բէյը սպասվում է Բերլինում և Լօնդօնում: Կասկած չը կայ, որ Թիւրքիան, յիշեալ մայրաքաղաքներում ևս, լաւ համակրութեամբ պէտք է ընդունէ իրան ներկայացված պայմանները, քանի որ նա դրամի [illegible] կարիք ունի:

Բայց, ինչպէս ասացինք, այս համաձայնութիւններից դուրս կան և իտալօ-թիւրք և ռուսօ-թիւրք համաձայնութիւնները:

Իտալիան ձեռք է բերել Ադալիա-Բուրդուրի երկաթուղային գծի արտօնութիւնը: Ահա թէ ինչ է ասում այդ առիթով իտալական «Messagero» թերթը:

«Ադալիան գտնվում է Փոքր-Ասիայի ամենաբարեբեր նահանգներից մէկում, Ռօդոսի և Կիպրոսի միջև: Կառուցվելիք երկաթուղին անցնելու է Տաւրոսի լեռնաշղթայով և հասնելու է մինչև Բուրդուր քաղաքը, որ նոյնանուն լճի վրա է գտնվում...

«Ադալիան Իտալիայի համար դառնալու է մի փոքրիկ Բաղդադ և նրա գործունէութեան առաջ հեռաւոր բանալու է նոր հորիզոններ...»:

«Messagero»-ի այս խորհրդածութիւնները աւելի յատկանշական են դառնում, երբ նկատի ունենանք, որ Իտալիան անվերջ կերպով յետաձգում է կղզիների յանձնումը Թիւրքիային: Եթէ, ուրեմն, իտալական տիրապետութիւնը, որ ներկայումս առժամեայ բնոյթ ունի, յարատևէ ընդմիշտ, այժմեանից արդէն կարելի է գուշակել, որ Ասիական-Թիւրքիայում ստեղծվել է ազդեցութեան և մի չորրորդ շրջան:

Ռուսաստանը, իր կողմից, ձեռք է բերել Տրապիզոնի երկաթուղային գծի շինութիւնը, որ ռազմագիտական ու քաղաքական մեծ նշանակութիւն ունի իր համար: Պէտք է, սակայն, նկատել, որ Ռուսաստանը, շնորհիւ աշխարհագրական ու քաղաքական իր առանձնայատուկ պայմանների, կարող էր շատ աւելին ձեռք բերել, մանաւանդ Հայաստանի մէջ, ուր նրա քաղաքական ազդեցութիւնը տիրապետող է:

Սրանք են, ահա, կնքված համաձայնութիւնները, և, ինչպէս տեսնվում է, Ասիական-Թիւրքիան դառնում է եւրոպական կապիտալիզմի շահագործման մի ընդարձակ դաշտ, որի քաղաքական հետևանքները՝ Թիւրքիայի պետական անկախութեան տեսակէտից՝ այլևս ոչ մի կասկածի տեղի չեն թողնում:

Ե. Սաֆրաստ

*) Առանձին յօդուածով մենք ցոյց կը տանք Գերմանիայի և Ֆրանսիայի Փոքր-Ասիայում ունեցած տնտեսական շահերի կարևորութիւնը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Չորեքշաբթի, սեպտ. 25-ին, երեկոյեան ժամը 7-ին կայացաւ Թիֆլիսի վաճառականների ընդհանուր ժողովը Բօրսայի դահլիճում։

Վաճառականների աւագ Արշակ Մելեան, որի հրաւէրով կայացել էր ժողովը, բանալով նիստը, հետեւեալ ատենաբանութիւնը արեց.

«Պարոնայք. ես թոյլ տուէք ինձ անհանգստացնել ձեզ, հրաւիրելով, որպէսզի միասին քննենք մի շատ կարեւոր հարց։ Խնդիրն այն է, որ այս հոկտեմբերի 12-ին լրանում է հայկական այբուբենի գիւտի 1500-ամեակի և հայկական տպագրութեան 400-ամեակի յոբելեանը։ Այդ առիթով մեր հայոց բարձր հոգեւոր իշխանութիւնը որոշել է տօնել այդ դէպքը արժանաւոր կերպով և հրաւիրել է մեզ ևս մասնակցել։ Պարոնայք, այդ յոբելեանը մի հայկական ազգային կուլտուրական այնպիսի տօն է, որին կարող են նախանձել շատ ուրիշ ազգեր. մենք բոլոր հայերս, իբրև մի մարդ, առանց համոզմունքների և հայեացքների խտրութեան, պարտաւոր ենք լայն մասնակցութիւն ունենալ այդ տօնախմբութեան մէջ և, որ գլխաւորն է, յաւերժացնել նրան մի էական գործով յօգուտ դպրոցական ֆօնդի։

«Ի նկատի ունենալով, որ այստեղ ներկայ եղողներից շատերը, իմ կարծիքով, ծանօթ չեն հայկական այբուբենի գիւտի և տպագրութեան պատմութեան հետ, ես ինձ թոյլ տուի հրաւիրել բարձրապատիւ Բենիկ վարդապետին, որ նա ծանօթացնէ մեզ այդ պատմութեան հետ և ապա առաջարկել ձեզ որոշել վաճառականների մասնակցութեան ձևը»։

Խօսքը տրվում է Բենիկ վարդապետին, որ մի գեղեցիկ ատենաբանութեամբ նկարագրում է ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի գործունէութիւնը և նշանաւոր երկու դէպքերի պատմութիւնը։

Վաճառականութեան ներկայացուցիչները պատրաստակամութիւն յայտնեցին նուիրել նաև իրանց անձնական միջոցներից մի քանի հազար ռուբլի յօգուտ դպրոցական ֆօնդի։

Աւագ Ա. Մելեան առաջարկեց հետեւեալ ծրագիրը, որ և ընդունվեց միաձայն.

Ծրագիր

Մասնակցութիւն Թիֆլիսի վաճառականութեան առաջիկայ տօնախմբութիւններին հայկական այբուբենի գիւտի 1500-ամեակի և հայկական տպագրութեան 400-ամեակի առիթով, մշակված Թիֆլիսի վաճառականների աւագ Ա. Մելեանի առաջարկութեամբ, վաճառականութեան ներկայացուցիչների ձեռքով, 1913 թ. սեպտեմբերի 25-ի խորհրդակցութեան մէջ։

1) Ի յիշատակ ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի հանդիսաւոր [illegible] փակել [illegible] լինել [illegible] նութեամբ։

2) Ընտրել Թիֆլիսի վաճառականութեան կողմից [illegible] կայ լինի [illegible] սում և [illegible] ւորութ[illegible] բորդը 10 հոգուց։

3) Պաշտօն յանձնել պատգամաւորութեան ներկայացնել [illegible] վաճառականութեան [illegible] դեցու [illegible] Հայոց [illegible] նում, [illegible] այդ դէպքի առիթով։

4) Խնդրել Թիֆլիսի վաճառականութեան հիմնած Թիֆլիսի առևտրական դպրոցի պ. վերատեսուչին, հանդէսների օրը արձակել հայ աշակերտներին պարապմունքից դպրոցում։

5) Խնդրել միևնոյնը վաճառականութեան հիմնած Մանթաշեան առևտրական դպրոցի տեսչին։

6) Ի յիշատակ առաջիկայ յոբելեանական տօնախմբութիւնների ձեռք բերել առևտրական վերոյիշեալ երկու դպրոցների աշակերտների, ինչպէս և Էջմիածնի Գէորգեան հոգևոր ճեմարանի ուսանողներին բաժանելու համար ս. Սահակի և ս. Մեսրոպի պատկերներից 500-ական հատ։

7) Հանգանակել վաճառականների մէջ գումար դպրոցական ֆօնդի կազմութեան համար։

8) Ընտրել Թիֆլիսի վաճառականների կողմից 5 հոգի թեմական առաջնորդի կողմից կազմելի մասնաժողովի համար՝ առաջիկայ յոբելեանական հանդէսների կազման համար։

—

Ինչպէս մեզ տեղեկացնում են, հանգանակութիւնը վաճառականների մէջ բացվել է արդէն և բաւական աջող առաջ է գնում։

Պատգամաւորութեան անդամների անունները կը հաղորդենք իր ժամանակին։

—

Ցոյս ունենք, որ վաճառականութեան օրինակին կը հետևեն նաև մեչչանները, արհեստաւորները և բանուորները, ի նկատի ունենալով, որ Էջմիածնում կատարվելի տօնախմբութիւնը ոչ միայն եկեղեցական-ազգային, այլ և կուլտուրական, քաղաքակրթական մեծ տօն է։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Մ Ե Ր Կ Ա Ր Ծ Ի Ք Ը

III

«Հորիզոնի» առաջ բերած փաստերը, որոնց հիման վրա նա հուր և շանթ է տեղում Էջմիածնի և Կաթողիկոսին շրջապատող «կամարիլյայի» վրա և հրաւիրում է հայ ժողովուրդը՝ մարտ սկսել Էջմիածնի դէմ, հետևեալ երեքն են՝ 1) նա, Էջմիածինը, պառակտման սերմ ցանեց հասարակութեան մէջ համազգային յոբելեանի խնդրում. 2) նա ապաւադեց թեմական դպրոցի համար մշակվող ծրագիրը, որ կազմվել էր դպրոցական հաստատութիւնների ներկայացուցիչների ձեռքով. 3) նա մի ծանր քայլ կատարեց մեր դպրոցական ինքնավարութեան դէմ, և այդ ծանր քայլը կատարելու Կաթողիկոսին խորհուրդ տուողն եղաւ «կամարիլյան»։ Թէև այս վերջին կէտի էութիւնը «Հորիզոնը» բաց կերպով չէ յայտնում, բայց հասկանալի է, որ նրա խօսքը վերաբերում է Կաթողիկոսի մարտ ամսին արձակած կոնդակին հայոց ծխական դպրոցների վերաբերմամբ կառավարութեան արած նոր կարգադրութեան մասին, քանի որ «Հորիզոնը» իր նախկին յօդուածների մէջ պարզ կերպով քննել է այդ խնդիրը։

Ապա «Հորիզոնը» մեղադրում է Գէորգ V Կաթողիկոսին «աննրբանկատութեան» և «անտակտութեան» մէջ, արտայայտված նրանով, որ Կաթողիկոսը հայ հասարակութեան որպէս թէ զգացած բուռն զայրոյթի հանդէպ, ի վարձատրութիւն «կամարիլյայի» երկու անդամների (Մատթէոս և Բագրատ վարդապետների) ազգադաւ սխրագործութիւնների, նրանց եպիսկոպոսական աստիճանի է բարձրացնում։

Այդ ամենի համար «Հորիզոնը» առաջարկում է դուրս քշել Էջմիածնից բոլոր արատաւորված տարրերը (խմա Բագրատ և Մատթէոս վարդապետներին)։

Մենք բնաւ կոչված չենք պաշտպանելու, մեղադրելու կամ արդարացնելու այդ երկու վարդապետներին, այժմ եպիսկոպոս։ Նրանք ի վիճակի են իրանք իրանց պաշտպանելու։ Մենք կը քննենք միայն թէ՝ «Հորիզոնի» առաջ բերած փաստերը որքան կայուն են և որքան արդարացի։

Առաջին մեղադրանքի անհիմն, անկայուն և անարդար լինելը ոչ մի կասկածի ենթակայ չէ։ Այսօր ամենքի համար պարզ և մեկին ճշմարտութիւն է, որ համազգային յոբելեանի խնդրում պառակտումը սերմանողը Էջմիածինը չէ եղել, այլ մի խումբ մարդիկ—հորիզոնականներ, որոնք անպատճառ կամենում էին իրանց քմահաճոյքը առաջ տանել։ Ընդհակառակը, այդ խնդրի մէջ Էջմիածնի վարմունքը և կատարած դերը արժանի է ամենայն գովասանքի, որովհետև նա աշխատեց մեծ յոբելեանի տօնախմբութիւնը դարձնել արդարև համազգային և յաւերժացնել նրան մի այնպիսի ակտով, ինչպիսին դպրոցական ֆօնդն է, որից հապէս կախված է մեր ժողովրդական կրթութեան գործը։ Այդտեղ Էջմիածինը ոչ մի վատ գործ չէ կատարել, այլ միայն ընդ առաջ է գնացել հայ ժողովրդի միահամուռ ցանկութեան, միահամուռ ենք ասում, որովհետև այդ ժողովուրդը ամեն տեղ ողջունեց սիրով և համակրութեամբ Էջմիածնի ծրագիրը ոչ միայն Ռուսաստանում, այլ և Ամերիկայում և նոյն իսկ Թիւրքիայում, ինչպէս տեսանք Կ. Պոլսի հայոց պատրիարքարանի վերջին շրջաբերականից, որ ցոյց է տալիս թէ թիւրքահայոց ազգային վարչութիւնն ևս ընդգրկել է դպրոցական ֆօնդի գաղափարը, իբրև Համազգային Մեծ Յոբելեանը լաւագոյնս յաւերժացնող ակտ։

Երկրորդ մեղադրանքը նոյնպէս անհիմն և անտեղի է։ Նախ, «Հորիզոնը» դիտմամբ չէ յիշում այն փաստը, որ ծրագիրը մշակող դպրոցական ներկայացուցիչների ժողովի նախագահը եղել է Մեսրոպ եպիսկոպոսը, հետևաբար, նա ևս մասնակցել է այդ ծրագրի մշակման։ Երկրորդ՝ «Հորիզոնը» չէ յիշում, թէ ինչ աղաւաղումներ են կատարվել. երրորդ՝ մոռնել, որ ազգընտիր Կաթողիկոսը, որ օրէնքով ճանաչված է միակ պատասխանատուն և անօրէնը հոգևոր դպրոցների, իրաւունք չունի որևէ փոփոխութիւն մտցնել իր հրաւէրով կազմված խորհրդակցական ժողովի ձեռքով մշակված ծրագրի մէջ։ Դա աւելի քան անտակտ և անտեղի պահանջ է։ Մեր իմացածը այս է, որ Կաթողիկոսը մտցրել է ծրագրի մէջ լատիներէնի դասեր։ Միթէ այդ քայլը, եթէ նրան նոյնիսկ թելադրել են Բագրատ և Մատթէոս վարդապետները, կարելի է անուանել ազգադաւ։

Հետևաբար, մնում է երրորդ փաստը, որ ունի որոշ լուրջ հիմք. այդ այն է, որ Էջմիածինը թեթև կերպով է վերաբերվել ծխական դպրոցների ուսուցիչների մասին վերջերս եղած վարչական մի կարգադրութեան, որի դէմ կարելի էր և պէտք էր բողոքել, և շտապել է հրամայել նրա գործադրութիւնը, առանց կանխապէս խորհրդակցելու կարող, ձեռնհաս և իրաւացի անձանց հետ։ Դժբաղդաբար «Հորիզոնը» այդտեղ ևս անկեղծութեամբ չէ գործում, այլ այդ փաստը միայն պատրուակ է շինում Էջմիածնի և Կաթողիկոսի վրա յարձակվելու համար։ Եթէ նա անկեղծ լինէր, եթէ նա լոկ կուսակցական միտումներով չը շարժվէր, նա պէտք է անխտիր յարձակվէր բոլոր այն անձանց վրա, որոնք պատասխանատուութեան մասն և բաժին ունեն այդ խնդրի մէջ, կամ որոնց պատասխանատուութիւնը աւելի մեծ և ծանր է, քան Կաթողիկոսի և երկու վարդապետների։ Երևան հանած փաստերը այլ ևս ոչ մի կասկած չեն թողնում, որ թէ յիշեալ երկու խորհրդական վարդապետները («կամարիլյան» ըստ «Հորիզոնի») և թէ ինքն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը զգացել են անհրաժեշտ կարիքը բողոքելու վարչական կարգադրութեան դէմ, որ նոյնիսկ Կաթողիկոսը հրամայել է գրել տալու ձեռնհաս փաստաբանների ձեռքով բողոքը, բայց մի այլ խորհրդական իր վարմունքով անգործադրելի է դարձրել այդ պատրաստակամութիւնը։

«Հորիզոնը» այս ամենը շատ լաւ գիտէ, բայց գաղտնի պայմանաւորումներ է պահպանում գլխաւոր պատասխանատուի մասին և իր սլաքները ուղղում միայն աւելի քիչ պատասխանատուութիւն ունեցող անձանց վրա։ Եւ, վերջապէս, մի աւելի զօրեղ փաստ գալիս է մերկացնելու «Հորիզոնի» կեղծ սրտացաւութիւնը և աչառու վերաբերմունքը այս խնդրի մէջ։ Այդ այն է, որ Կաթողիկոսը իր կոնդակը արձակել է այս տարվայ մարտ ամսին, իսկ «Հորիզոնը» իր վայնասունը բարձրացրել է օգոստոսին, չը նայելով որ դեռ մարտ ամսին նրան յայտնի էր կոնդակի հրատարակումը և ստացումը Թիֆլիսում, մինչ մեզ, օրինակ, յայտնի չէր։ Արդ, եթէ «Հորիզոնը» սրտացաւ և անկեղծ էր, ինչու անմիջապէս չը պախարակեց Էջմիածնի վարմունքը և և նրա «ազգադաւ» գործելակերպը. ինչու լռեց ամբողջ 5 ամիս։ Պարզ է, որ նա սկսեց յարձակումը Էջմիածնի դէմ միայն այն ժամանակ, երբ իմացվեց, որ Կաթողիկոսը մերժել է գրական ֆօնդի մասին յարուցած միջնորդութիւնը։

Ուրեմն, եթէ Կաթողիկոսը յարգէր այդ միջնորդութիւնը, չէին լինի «Հորիզոնի» յարձակումները, կամ նա նոյն գաղտնի պայմանաւորումն կը պահպանէր Էջմիածնի մասին, ինչպէս այժմ պահպանում է իր համախոհ այն եկեղեցականի մասին, որ պատասխանատուութեան ամենից մեծ բաժինն ունի։

Այս ամենից յետոյ ծիծաղելի է դառնում «Հորիզոնի» դեմագոգիական կոչերը Էջմիածնի մթնոլորտը մաքրելու դէմ։

Դուք Էջմիածնի մթնոլորտը մաքրելու առաջարկը անկեղծօրէն, առանց որևէ կուսակցական նեղ դիտումների, մի կապէք այդ մաքրագործումը ձեր նեղ, թայֆայական շահերի հետ, և մենք կը միանանք ձեզ հետ և լրջօրէն կը քննենք խնդիրը, և այն ժամանակ դուք կը տեսնէք, որ Էջմիածնի մաքրագործման եղանակը տարբեր պէտք է լինի, քան այսօր դուք էք քարոզում։

Եւ վերջապէս ծաղրելի մի դարձնէք ձեր կոչերը։ Մի բան քանդելու, տապալելու համար արած կոչը պէտք է հիմնված լինի լուրջ, ծանրակշիռ փաստերի և իրողութիւնների վրա, որպէսզի կարողանայ ազդեցութիւն գործել հասարակութեան, ժողովրդի վրա, որ այժմ այնքան գիտակից և հասուն է, որ գիտէ քննադատել երևոյթները, իմանալ կեղծը և անկեղծը։ Այլապէս, ինչպէս միշտ եղել է, ձեր կոչերը կը մնան անարձագանք և ոչ մի ազդեցութիւն չեն գործի ոչ ոքի վրա, կը մնան «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Այո, չը պէտք է կոչերը ծաղրելի և ծիծաղելի դարձնել։

Եւ միթէ ծաղրելի ու ծիծաղական չէ, երբ «Հորիզոնը» անճարացած, որ չը կարողացաւ իր յայտարարած բոյկոտը իրագործել համազգային յոբելեանի և դպրոցական ֆօնդի դէմ, երբ տեսաւ, որ հայ հասարակութիւնը իր ետևից չէ գնում, այժմ նոր կոչ է անում—տօնել տօնախմբութիւնը աւելի մեծ շուքով Թիֆլիսում և ոչ Էջմիածնում։ «Հորիզոնը» չէ կարողանում հասկանալ այն տարրական փաստը, թէ որքան էլ Թիֆլիսում մեծ շուքով, մեծ հանդէսներով կատարվի յոբելեանի տօնախմբութիւնը—և ցանկալի է որ կատարվի—բայց դարձեալ նա կը լինի տեղական տօնախմբութիւն և ոչ համազգային, որովհետև տօնախմբութիւնը համազգային դարձնողը ոչ թէ հանդիսականների կամ ամբոխի բազմութիւնն է լինելու, այլ երկրագնդիս զանազան ծայրերից և մեր երկրի զանազան վայրերից գալիք շնորհաւորութիւնները, պատգամաւորութիւնները. իսկ դրանք գալու են միայն Էջմիածին։

Sapienti sat.

Սրանով փակում ենք վերջնականապէս այս հարցը։ Հ. Ա.

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԱՆԱՆՑ ԲԱՐՁՐ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐՈՒՄ

—

Սեպտ. 26-ին տեղի ունեցաւ Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքների սովորական տարեկան հանդէսը իրանց շէնութեան մէջ (Գրիբոէդովսկայա, 22) բազմաթիւ հրաւիրված պաշտօնական և քաղաքացիական անձերի, ժամուլի ներկայացուցիչների, ինչպէս նաև դասընթացքների մանկավարժական մարմնի ու ունկնդրուհիների ներկայութեամբ։

Ժամը $12^{1}/_{2}$-ին կատարվեց հանդիսաւոր մաղթանք, որից յետոյ դասընթացքների վերատեսուչ պրոֆ. Ձ. Բլագօվիդօվը մի տեսութիւն արեց Կովկասի առաջին բարձր կրթական հաստատութեան, ինչպէս ինքը յարգելի պրոֆէսորը նկատեց, Կովկասի պոլիտեխնիկումի և համալսարանի նախակարապետի՝ Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքների քառամեայ գործունէութեան մասին։

Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ դասընթացքների բացումը տեղի ունեցաւ սրանից չորս տարի առաջ, այսինքն 1909 թ. սեպտեմբերի 26-ին պատմա-լեզուաբանական և բնագիտական բաժանմունքներով։ Ցաղթահարելով մի շարք խիստ ծանր դժուարութիւններ, որոնց թւում առաջին տեղը բռնում է, ըստ սովորականին նիւթական հարկաւոր միջոցների բացակայութիւնը, դասընթացքների հիմնադիրների և ղեկավար մարմինների տոկուն ու յամառ ջանքերով դասընթացքները շուտով, ժող. լուս. մինիստրութեան թոյլտուութեամբ, դարձան եռամեայից՝ քառամեայ, իսկ երրորդ ուսումնական տարվայ վերջում վերածվեցին քառամեայ բարձր կրթական հաստատութեան, պատմա-լեզուաբանական ու բնագիտութեան ֆակուլտէտներով։

Այնուհետև դասընթացքների զարգացումը աւելի առաջ գնաց, որովհետև ծրագրի մէջ մուծվեցին պատմական ու սլաւօնա-ռուսական բաժանմունքներ, իսկ 1913 թ. յունվար 28-ին դասընթացքների խորհուրդը որոշեց միջնորդել ժող. լուս. մինիստրի առաջ, որպէսզի պատմա-լեզուագիտական ֆակուլտէտին կից բացվի արևելեան լեզուագիտութեան (արաբ-պարսիկ-թիւրքթաթարական և հայ-վրացական) յատուկ բաժանմունք։

Թիֆլիսում կայացած բնագէտների և բժիշկների XIII համագումարի քիմիական սեկցիան, ծանօթանալով կանանց բարձր դասընթացքների միշտ զարգացող գործունէութեան հետ, ցանկութիւն յայտնեց, որպէսզի լայն դրամական աջակցութիւն ցոյց տրվի դասընթացքներին համապետական միջոցներից։ Սեկցիայի այս բանաձևը համակրութեամբ ընդունվեց համագումարի ընդհանուր ժողովում։

Յիշեալ չորս տարիներում դասընթացքների վրա ծախսվել է ընդամենը 215,000 ռուբլի, մինչ ընդհանուր եկամուտ ստացվել է 138,000 ր.։

Ապա Բլագօվիդօվը ծանօթացնելով դասընթացքների ուսումնական մասի և դասատուների կազմի հետ՝ յայտնեց, որ 1912/3 ուսումն. տարում դասընթացքներում ուսանում էին ընդամենը 306 հոգի, որոնցից 8 հոգի եղել են Ցովյսմեան՝ դպրոցի աւարտողներից. ըստ կրօնի այդ ունկնդրուհիները ստորաբաժանվում են այսպէս. 199 ուղղափառներ, 89 հայ-լուսաւորչականներ և այլն։

Անցնելով նիւթական կացութեան, զեկուցանողը նկատեց, որ անցեալ ուսումն. տարում ընդամենը եկամուտ եղել է 34,160 ռուբլի 50 կ. այս կարգով.

1) Ուսման վճար		18,876 ր. 50 կ.
2) Նպաստ և օժանդակութիւն՝		
	ա) Թիֆլ. քաղ. դումայից	10,000 ր.
	բ) Կովկ. փոխարք. դիւանից	1834 ր.
	գ) Բագուի նաւթարդ. համ. խորհրդից	2000 ր.
	դ) Թիֆլ. ազնուակ.	400 ր.
	ե) Թիֆլ. Փոխ. Վարկ. Ընկ.	500 ր.
	զ) «Նոր-ակումբից»	300 ր.
	է) Ալէքս. քաղ. դումայից	200 ր.
	ը) Թիֆլ. ժողովարանից	50 ր.

Ընդամենը ծախք եղել է 44,901 ր. 46 կ.

Ուրեմն յիշեալ տարում ստացվել է դեֆիցիտ 10,740 ր. 96 կ., որպիսի գումարը պէտք է ծածկվի այն 10,000 ռուբլուց, որ փոխարքան խնդրում է ժող. լուս. մինիստրութիւնից իբրև ամենամեայ օժանդակութիւն Թիֆլիսի կանանց բարձր դասընթացքների համար։

Վերջում պրոֆ. Բլագօվիդօվը մատնանշեց փոխարքայ կոմս Ի. Ի. Վօրօնցօվ-Դաշկօվի և տեղական բարձր իշխանութեան դէպի դասընթացքները ցոյց տուած բարեացակամ ու ուշադիր վերաբերմունքի վրա և աւարտեց իր զեկուցումը ցանկութիւն յայտնելով, որպէսզի «Կովկասի բարձր կրթութեան պիոնէրները կարող լինեն փայլուն կերպով ապացուցել առաջիկայում նրանց սպասվող պետական քննութիւններին, թէ նրանք իրանց պատրաստականութեամբ ու մտաւոր զարգացումով կանգնած են համահաւասար մակերևոյթի վրա համեմատած ռուսական համալսարանների ուսանողների հետ»։

Աուդիտօրիան ընդունեց այս խօսքերը բուռն ծափահարութեամբ։

Այնուհետև ընդմիջումից յետոյ պրիվատ-դոցենտ Էրնը կարդաց իր զեկուցումը «Զօբէրտիի վէճը Ռօզմինի հետ» թեմայով։

Հանդէսին ներկայ էին փոխարքայի պաշտօնակատար գեներալ Շատիլօվի ամուսինը, Կովկ. ուսումն. շրջանի տեսուչ Լօպատինսկին, քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան, Անդրկովկասի չէյխ-ուլ-իսլամը և այլն։ Ես.

ՎՐԻԺԱՌՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑՆԵՐԸ

—

Շնող գիւղ, 16 սեպտեմբերի

Ինչպէս որ պարզեան անմիտ մոդան իր զանազան ծուռ ու մուռ ձևերով վրաէ իրան հետևողներին տարէնը մի քանի անգամ տարբեր ուղղութիւնների ենթարկելու, այնպէս էլ գիւղական թանձր խաւարի արտադրած տականքը գիտէ իր վրիժառութեան միջոցներին այլ և այլ փոփոխութիւններ տալու։ Եւ որքան վայրենացած է ատելութեան կիրքը, այնքան էլ սաստիկ է և բարբարոսային՝ գործադրված միջոցը։ Կտրել անասունների ոտը, պոչը, պոկել պոզը, գողանալ և այլն, սրանք, պէտք է ասել, հնացած, անգործադրելի միջոցներ են համարվում արդէն։ Ընդունված «միջոցներ» առ այժմ համարվում են մեղուների լէքը փեթակները «ջուրը քաշելը», մէկ էլ՝ խոտ ու դարմանը և հացի դէզեր կրակ տալը. սրանք համարվում են «գործադրելի» միջոցներ...

Սակայն անսանձված կիրքը դրանցով, ինչպէս երևում է, չէ կարողանում բաւականանալ և նա ընտրել է աւելի խիստ, սիրտ կսկծեցնող միջոց...

Երէկ գիշեր, մեր գիւղից երեք վերստ հեռաւորութեան վրա, գետի միւս կողմը սպանված գտնվել է Հ. ք. Տէր-Բարսեղեանի լծկան գոմէշը...

Սպանված եմ ասում և ոչ մորթված, որովհետև խեղճ, ոչ մի բանում ոչ մի մեղք չունեցող անմեղ անասունին խանջալի ծայրով ծակոտելով, ոտքի վրա անասելի տանջանքների ենթարկելով անշնչացրել են ու գետին գլորել...

Եւ այդպիսով, մօտ 200 ռուբլի արժեցող գոմէշից «մուռը հանելուց» յետոյ կաշին քերթել-տարել են, իսկ մնացեալը տեղն ու տեղը թողել վայր ընկած... Այս՝ մէկ։

Մի ուրիշ նոյն տեսակի դէպք էլ տեղի ունեցաւ այս գիշեր։ «Մութը ճալա» կոչված այգիների մօտ գտնված է Գրիգոր Փարսադանեանի կիսակենդան եզը, որ վիրաւորված է հրացանի գնդակով։

Թէ ովքեր են և ո՞րտեղացի անասուններին անհաբեկման ենթարկող այդ մարդ-անասունները, առայժմ յայտնի չէ։ Դառն իրողութիւնն այն է, սակայն, որ տականքը շարժվել է և թունաւոր անբարոյթ բացիլի նման վարակել սկսել հասարակութեան կեանքը...

Եւ իւրաքանչիւր հասարակութիւն, որ չէ կամենում իր կեանքը վարակման ենթարկել, պէտք է սաստիկ կռիւ սկսէ իր կեանքի խաւար անկիւններում վխտացող տականքացիների դէմ... Ձեռք առնված ոչ մի միջոց, որքան էլ նա սաստիկ լինի, չէ կարող լինել և համարվել այնպէս ազդու և արմատական, ինչպէս կը լինի հասարակական սեփական միջոցը։

* *

Մեր գիւղի տանուտէրը, համաձայն տրրված բողոքների, կառավարութեան կարգադրութեամբ հեռացված է պաշտօնից. նրան փոխարինում է իր կանդիդատը։ Չը նայելով այն հանգամանքին, որ բոլորն էլ համոզված են և վկայում են, որ նախկին տանուտէրը ոչինչ չէ շինել իր երկամեայ պաշտօնավարութեան ժամանակաշրջանում, բայց, ինչպէս ասում են, մի խումբ մարդիկ ամեն կերպ աշխատում են, որ նա նորից ստանայ իր պաշտօնը, որպէսզի նորից շարունակէ իր «ոչինչ չը շինելը»...

Դպրոցում պարապմունքները սկսվելու են, ինչպէս կպցված յայտարարութիւնից տեղեկանում ենք, սեպտ. 25-ից, թէև դեռ ևս ուսուցիչ չը կայ, որովհետև հոգաբարձութիւնը որոշել է նախկին ուսուցչին պաշտօնից արձակել և հրաւիրել նորը։

Ի դէպ, երբևիցէ վե՞րջ է տրվելու արդեօք այն խայտառակ դրութեանը, որի մէջ գտնվում են մեր մանաւանդ գաւառական ուսուցիչները ընդհանրապէս. ինչու, օրինակ, անպատճառ ամեն տարի ուսուցիչը պէտք է առանց խտրութեան ուսումնական տարվայ վերջում պաշտօնից արձակված համարվի և սպասէ նոր հրաւէրի։ Փառք Աստուծոյ, ես ոչ ուսուցիչ եմ, ոչ էլ ուսուցիչ ազգական ունեմ, որ ասեն՝ «փորացաւ ունի», բայց նկատում եմ, որ որևէ խանութի ծառայողի տեղը աւելի ապահով կարող է համարվել, քան գաւառական ուսուցչինը. դրա համար էլ ասում եմ, միթէ եթէ ուրիշ ոչ ոք չէ ուզում այդ մասին մտածել, գոնէ Ուսուցչական Միութիւնը ոչինչ անել չէ կարող...

Բ. Մկրտումեան

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻՑ

XVI

Ջրաքարշի գործադուլը

Բագու, 16 սեպտեմբերի

Բագւում վերջերս լայն ծաւալ ստացած գործադուլային շարժումները դիպան քաղաքային ձիաքարշի ծառայողներին էլ, որոնք, ի դէպ ասած, չը նայած որ քաղաքային ծառայողներ են հաշվում, սակայն քաղաքային միւս ծառայողների ունեցած յարմարութիւնների մի հարիւրերորդ մասովն էլ չեն օգտվում և միանգամայն մոռացութեան են տրված քաղաքի հայրերի կողմից։

Ջիաքարշի ծառայողները իրանց դրութիւնը բարելաւելու համար դիմել էին քաղաքային վարչութեանը և մի քանի պահանջներ դրել, որոնց չնչին մասն էր միայն համաձայնել տալու ուպրավան, իսկ մնացածը մերժել էր։

Ահա դրա համար երէկ առաւօտեան մօտ 300 հոգի գործադուլ են յայտարարում և աշխատանքի չեն դուրս գալիս։

Եւ ահա այդտեղ ուպրավան ցոյց է տալիս, թէ ո՞րքան նա շահախնդիր է ազգաբնակութեան բարեկեցութեան, և ո՞րքան է

մտածում իր ծառայողների մասին այն ժամանակ, երբ բոլոր մասնաւոր ֆիրմաները ընդառաջ են գնում իրանց բանուորների արդարացի պահանջներին և ըստ կարողութեան բաւարարութիւն տալով նրանց՝ առիթ չեն տալիս գործադուլին լուրջ կերպարանք ստանալուն, ուպրավան իր արտակարգ նիստում վճռում է համարել ծառայողներին հեռացված և տալ նրանց բոլոր հաշիւները և նրանց տեղ վարձել նոր անձնաւորութիւններ։

Ադմինիստրացիան էլ իր կողմից է ըսկսում իր ճնշումները և ձիաքարշի վրա է դնում աշխատելու քաղաքապահ ոստիկաններին, որոնց միջոցով էլ երէկ և այսօր աշխատում է ձիաքարշը…

Այդպիսի պայմաններում ի հարկէ շարունակել գործադուլը հնարաւորութիւն չէ լինում և ծառայողները կամենում են նորից գործի կանգնել, սակայն նրանց առաջ դրվում են հետևեալ պահանջները. իբրև ուպրավայի որոշմամբ հեռացված ծառայողներ նրանք պէտք է նորից խնդիրք տան ընդունվելու համար և սպասեն իրանց հերթին, որովհետև 300 ծառայողների տեղ արդէն վերցրած են մօտ 240 կանդիդատներ. նրանք պէտք է հաշվեն իբրև նոր ծառայողներ և հին ծառայողների ոչ մի իրաւունքով չօգտվեն. բացի այդ՝ քաղաքապետն էլ պահանջել է, որ իւրաքանչիւր նոր ընդունվող ձիաքարշի ծառայող ներկայացնի իր հաստատութիւնը, ինչպէս քաղաքային միւս ծառայողները։

Եւ այսպիսով՝ ձիաքարշի գործադուլը վերժում է շնորհիւ ուպրավայի և ադմինիստրացիայի միահամուռ ջանքերի, և ծառայողները ոչ թէ միայն ոչինչ չեն շահում, այլ իրանց ունեցածների մեծ մասն էլ կորցնում են։ Վաղարշակ Թումանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Իգդիրից ամսիս 27-ից մեզ հեռագրում են, որ Վանից այնտեղ են վերադարձել եղբարք Բէկստոնները և Արամ Րաֆֆին։

— Բագուից հեռախօսով տեղեկացնում են, որ դատաստանական պալատը արդար ճանաչեց իշխան Դադէշկէլիանիի սպանութեան մէջ մեղադրվող իշխան Դադիանիին։ Ինչպէս յայտնի է, Վլադիկավկազի նահանգական դատարանը յիշեալ Դադիանիին դատապարտել էր գտնելով յանցաւոր այդ սպանութեան մէջ։

— Սեպտեմբերի 26-ին հասարակական գործիչ Արշիլ Ջորջաձէի գերեզմանի վրա կատարվեց հոգեհանգիստ մահվան կէս տարվայ առիթով։ Ներկայ էին վրաց հասարակական գործիչներ և մամուլի ներկայացուցիչներ։ Հանգուցեալի մասին խօսեց Ասատիանի քահանան։ «Зак.»-ն հաղորդում է, որ հանգուցեալի համար հոգեհանգիստներ են կատարված նաև Քութայիսում, Փոթիում, Բաթումում և այլն։

— Պրոֆ. Մարցինովսկին Մուղանում երևան է հանել մոծակի նոր տեսակ՝ stegomya fasciata, որը և հանդիսանում է դեղին ջերմը փոխադրող. ըստ երևոյթին այդ մոծակը բերված է Անդրկովկաս ամերիկական բամբակի հետ։

— Մոսկվայի համալսարանում բացվել են Թիֆլիսի քաղաքային թոշակաւորների ազատ տեղեր։

— Գանձակ, Բագու, Վլադիկավկազ մեկնեց Թիֆլիսի դատաստանական պալատի նստաշրջանը։

— Հայկական ներկայացումների թատեբաշրջանը բացվում է հոկտեմբերի 7-ից Արտիստական թատրոնում։ Ներկայացվելու է «Հին աստուածներ» պիէսը նոր բեմադրութեամբ ու լրացումներով։ Մասնակցում են դերասանուհիներ Սիրանոյշ, Ադամեան և այլք, դերասաններ՝ Զարիֆեան, Մանուէլեան և ուրիշները։ Աբեղայի դերը կը կատարէ նոր հրաւիրված երիտասարդ դերասան Վ. Փափազեանը։

— Թիֆլիս եկաւ Թիւրքիայից հրաւիրված դերասան Վահրամ Փափազեանը։

— Անդրկովկասի Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել, որ նա յայտնում է խորին շնորհակալութիւն Որբանոցի օգտին ստացած նուիրատուութիւնների համար։ Նուիրաբերել են տ. Ս. Ռոստոմեան՝ կոյս Երմ. Բէյբուչեանի միջոցով՝ 10 ր., տ. Եղ. Գէորգեան՝ 20 ր. և տ. Գուլազեան՝ 10 ր. իր մօր յիշատակին հոգեմրգի փոխարէն։

— Սեպտեմբերի 26-ին, գիշերվայ ժամը 1-ին, թիւրքահպատակ Մարգարիտ Մկրտչեան Կոստանեանցը 16 տարեկան, որ ապրում է Լաբինսկայա նրբափողոցում № 11 տանը, ինքնասպանութեան նպատակով խմեց մեծ չափով քացախի էսենցիա և տարվեց Միքայէլեան հիւանդանոցը, ուր և մեռաւ։ Պատճառը դեռ յայտնի չէ։

— Սեպտեմբերի 26-ին, Թիֆլիսեցի Գալուստ Ալէքս. Կարապետեանը, 15 տարեկան, որ աշխատում է Գէորգ Ալէքս. Մարկոսեանի կօշկարանում Միքայէլեան փող., № 36, ինքնասպանութեան նպատակով կօշկի դանակով վէրք հասցրեց իրան։ Քաղաքապահ ոստիկանը վիրաւորվածին տարաւ Միքայէլեան հիւանդանոց, ուր բժիշկները նրա վէրքը գտան ոչ վտանգաւոր։ Ինքնասպանութեան պատճառը տղայի ասելով եղել է տիրոջ՝ Մարկոսեանի շատ խիստ վերաբերմունքը։

— Թիֆլիսից հեռագրում են «Баку»-ին, որ Կովկասի փոխարքայի քաղաքացիական մասի օգնականի պաշտօնում, սենատոր Վատացիի փոխարէն, նշանակվելու է փոխարքայի դիւանապետ Պետէրսոնը։

— Բագւում երկու օրով կայանում է Բագուի նահանգի հոգևորականութեան համագումարը կրօնական առարկայի դասաւանդումը ժողովրդական դպրոցներում կանոնաւոր հիմքերի վրա դնելու հարցի առիթով։

— Արտասահմանեան մամուլի տեղեկութիւններով, Լիանոզեանը մի խումբ գերմանացի դրամատէրերի հետ հիմնում է Ընկ. մի միլիոն ֆրանկ դրամագլխով ռուսական նաւթը Գերմանիա արտահանելու նպատակով։

— Տէր-Ցակոբեանի ակցիոներական ընկերութիւնը իր դրամագլուխը դարձնում է 4 միլիօն րուբլի նոր ակցիաներ բաց թողնելով։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂ ԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Արտիստական Թատրօնում

Արտիստական Թատրօնում Զարէչնիի ռուս դրամ. խումբը սեպտեմբերի 26-ին իր երկրորդ ներկայացման համար ընտրել էր Նայդէնովի «Վանիւշինի զաւակները» դրաման։

Թատրօն յաճախող հայը անշուշտ կարդացած կամ տեսած կը լինի այս գեղեցիկ, բէջալ կեանքից վերցված պիէսը, մանաւանդ որ ներկացվում է և հայերէն։

Հարազատ շտրիխներով ու տիպերի ընական արտայայտութեամբ «Վանիւշինի զաւակները» իր մշտական հետաքրքրութիւնը պահում է ամենուրեք Ռուսաստանի բոլոր թատրոններում և այդպէս էլ կը մնայ արդարև։

Քանիցս տեսած ենք այդ պիէսի ներկայացումը ռուսական զանազան դեր. խմբերի ձեռքով և միշտ էլ ներկայացումը անցել է ամբողջացած, հարթ, տպաւորիչ, այնքան պիէսը ազատ է շաբլօն տեսարաններից, այնքան նա պարունակում է հարազատ գծեր, որոնք պատկերանում են անգամ միջակ դերասանների խաղով։

Սակայն առանձնապէս ընդգծելի է այդ օրը Վանիւշինի դերը կատարող դերասան Բօրօզդինի մտածված, խոհուն, համաչափ ու տպաւորիչ խաղը։ Բօրօզդինը անման դերակատար է ծերունիների դերերում, այն էլ Վանիւշինի նման հոգեբանական դերերում։

Ոչ պակաս տիպիկ, բնական ու հարազատ կատարեց պառաւ ամուսնու դերը տ. Կամէնսկայան, որի խաղը օրինակելի էր իր դերի տեսակէտից։

Ապա պէտք է յիշենք գիմնազիստի դերում Տուգանովի շնորհալի խաղը, որ ուղղակի արտասվեցրեց հանդիսականներին երրորդ արարուածում հօր հետ բացատրվելու տեսարանին։

Միւս դերակատարները և համապատասխան բեմադրութիւնը տրամադրում են հասարակութեանը նպաստաւոր կերպով խմբի նկատմամբ։

Թատրօնում կար բաւականին հասարակութիւն։ Ե.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 26 սեպտեմբերի

Կիրակի օրը Հալաբարի ս. Մինաս եկեղեցում երկրորդ քահանայի ընտրութիւն էր նշանակված, ու աւելի շատ ագիտատորներ էին հաւաքվել՝ քան թէ իսկական ընտրող ծխականներ. ու պէտք է գիտենալ անշուշտ, որ պոչատ գզալի պէս ամեն տեղ ներս խցկվող Ադաբարնները իրանց կօմպանիայով այնտեղ էլ իրանց դերումն էին։

Պէտք է ասել, որ այդ եկեղեցին մօտ 400 ծուխ ունի, որից ներկայ էին ընդամենը 24—25 հոգի՝ հաւաքած ագիտատորների կողմից՝ որոնց շնորհիւ էլ «ճնշող մեծամասնութեամբ» անց կացաւ Ս. սարկ. Երզնկեանը։

Թեմի առաջնորդը առաջուց պատուիրել էր ծխին, որ նը պէտք է ընտրել նրանց, որոնք առանձին շատ ունեն և ձեռնադրված են որևէ եկեղեցու վրա։ Նա շեշտել էր նաև այդ սարկաւագին, որը Ջալալօղլի եկեղեցու շատերն է պատկանում. սակայն Ադաբարնները ե՞րբ են կարգ, կանոն և օրէնք ճանաչել։

Մի անկանոն հանգամանք էլ այն է ներկայանում, որ ծխերին առանց նախօրօք հրաւիրագրեր ուղարկելու, մամուլի միջոցով ծխական ժողովի է հրաւիրում այն մարդը, որը բոլորովին իրաւատէր չէ այդ բանին։ Իսկ լրագրական յայտարարութեամբ Հալաբարի մեծ մասամբ անգրագէտ հասարակութիւնը չէր կարող ժողովի գալ։

Անշքի առաջ ունենալով ուրեմն որ՝ ա) ժողովին ներկայ են եղել դրսի մարդիկ և ճնշում գործ դրել ընտրողների վրա, բ) որ առաջնորդի հիմնական պատուէրութիւնները չեն կատարվել և գ) որ ամենագլխաւորն է՝ ծխականների ճնշող մեծամասնութիւնը հրաւիրաթղթեր չէ ստացել, ուրեմն և ահա այս էական պատճառներով էլ այդ ընտրութիւնը պէտք է անվաւեր ճանաչել։

Օրինական

ՀԱՅԿ. ԲԱՐ. ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱԲԵՐԱԿԱՆԸ

Միութիւնը կուսակցութիւն մը չէ

Կահիրէ, 7 օգոստ.

Ինչպէս բազմիցս յայտարարած ենք, և արդէն հիմնական կանոնագիրն ալ որոշապէս կը տրամադրէ, Միութիւնը քաղաքական ոևէ նպատակ կամ ձգտում չունի և չի կրնար ունենալ, որով քաղաքական ոևէ գործունէութիւն բացարձակապէս արգիլուած է Միութեան անունով և Միութեան հովանիին տակ։

Միութիւնը իսկապէս բարեգործական հաստատութիւն մըն է, գերազանցօրէն ազգաշինութեան գործօն է։ Անոր բոլոր ու միակ զօրութիւնը՝ միութեան մէջ կը կայանայ, հայ ցեղին բոլոր տարրերուն և ուժերուն անպայման ու անվերապահ համերաշխութեան վրայ հիմնուած է։ Այդ պատճառով է որ Միութիւնը, իր կազմին և գործելակերպին մէջ, չճանչնար ոևէ խտիր, ըլլայ սեռի, ըլլայ կրօնքի, ըլլայ համոզումի։ Ամեն հայ, առանց բացառութեան, կրնայ անդամ ըլլալ այն մեծ ընտանիքին, որ Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութիւն կը կոչուի, ի՛ր դասակարգին կամ կուսակցութեան ալ պատկանի։ Անոր միակ պայմանն է՝ հայ ըլլալը։ Կը բաւէ կարգապահ ու պարտաճանաչ հայ ըլլալ, կը բաւէ Միութեան կանոնագիրը կէտ առ կէտ ընդունիլ և յանձն առնուած անդամաքաժինը կանոնաւորապէս վճարել։ Մինչև այսօր աս եղած է ուղղութիւնը, որուն խղճմտօրէն հետևած է կեդր. վարչական ժողովը։ Անոր ապացոյց է ոչ նուազ՝ այն վերապահութիւնը զոր ժողովս անդրդուելիօրէն ցոյց տուած է, նոյնիսկ ծանրակշիռ հանգամանքներու մէջ, երբ աս կէ առաջ հակառակորդներ տեղ-տեղ Միութեան դէմ կը գործէին և երբեմն հրապարակ կը նետէին վարկաբեկիչ զրոյցներ։ Աւելորդ է ըսել, որ ընդհանրապէս քննադատութիւնները արդիւնք էին թիւրիմացութեան, քանի որ կը գտնուէին այնպիսի անձեր, որ կը շփոթէին Միութեան ուղղութիւնը և գործելակերպը՝ անիկա վարողներուն անհատական գործունէութեան հետ։ Սակայն մենք միշտ անսայթաք գործեցինք, ամեն օր օգտուելով փորձառութենէն, ամեն օր կըրկնապատկելով մեր ջանքերը, և մեր բնաբանը եղաւ միշտ՝ գործքով հերքել զրպարտութիւնները։ Այսօր, ուրախ ենք յայտարարելու թէ, ազգային վերածնութեան և համերաշխութեան աւելի լայն և վեհ ըմբռնումով մը, երէկի հակառակորդները հետզհետէ կը զինաթափուին, և նոյնիսկ անոնցմէ շատեր աղնուութիւնը կունենան ի հարկին խորհրդակցելու ժողովիս հետ և աջակցելու անոր։

Ջանացինք, մեր հաւատարիմներուն անկեղծութեամբը, որքան և մեր գործունէութեան անխախտութեամբը, ցոյց տալ թէ՝ Միութիւնը ո՛չ միայն չի հետապնդեր քաղաքական նպատակ մը, այլ և երբեք չի ժխտեր կամ չի նախընտրեր այս կամ այն խմբակցութիւնը։ Միութիւնը իր նպատակին մէջ կը սահմանափակէ և պէտք է սահմանափակէ իր գործը. այնպէս իր գոյութեան իրաւունքը պիտի կորսնցնէր անիկա, այնպէս իր շինարար դերը պիտի վտանգուէր՝ պառակտումի և քանդումի ասպարէզ բանալով։

Այսօր մենք համոզուած ենք, աւելի քան երբեք, թէ Միութեան յաջողութիւնը կախում ունի ազգային անհատներու և կազմակերպութիւններու բարոյական և նիւթական օժանդակութենէն. քանզի ոչ մեկ հայ անհատ, ոչ մեկ խմբակցութիւն պիտի սակարկէ Միութեան իր համակրութիւնը, ցորքան, հաւատարիմ իր հիմնական սկզբունքին, Միութիւնը ո՛չ մեկ վարդապետական կամ կուսակցական հաւատամքի կամ ժխտումի կը ձգտի, և, միայն հետապնդելով իր ազգաշէն նպատակը, կը զգուշանայ ամեն տեսակ գաղտնի հնարքներէ կամ հրապարակային պայքարներէ։

Ներկայ յայտարարութեամբ՝ ժողովս հարկ կը տեսնէ անգամ մը ևս Միութեան մասնաժողովներուն ամենալուրջ ուշադրութեան յանձնարարել այս տեսութիւնները, մեկ քանի մասնաժողովներու նկատմամբ վերջերս հրապարակ նետուած զրոյցները ջրելու մտահոգութեամբ, վստահ թէ՝ Միութեան բոլոր անդամները և աշխատաւորները, ուր և երբ որ ըլլայ, խղճմտօրէն պիտի հետևին Միութեան վարիչ ուղղութեան, և պիտի զգուշանան յաւէտ Միութեան ժողովներուն ու հանդէսներուն մէջ՝ ոևէ քննադատութեամբ կամ յարձակումներով շեղելու այդ բացարձակ ուղղութենէն, միշտ բնաբան ունենալով՝ գործել քան խօսիլ, շինել և ոչ թէ քանդել։

Հայկ. Բարեգ. Ընդհ. Միութեան

Կեդր. վարչութեան ժողով

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Սեպտ. 27-ին լրացաւ աշխարհահռչակ իտալացի երաժշտագէտ Ջուզեպպէ Վէրդիի ծննդեան 100-ամեակը, որ տօնվում է ամբողջ երկրագնդիս վրա երաժշտական հաստատութիւնների և ընկերութիւնների կողմից։

— Պետերբուրգի էլէկտրաքարշի ծառայողները ևս մտադիր են գործադուլ անել։

— «Свѣтъ»-ի ասելով, Արևմտեան երկրում գերմանական գաղթականների անուան տակ բնակվում են գերմանացի օֆիցերներ։

— Մոսկվայում խուզարկութիւններ են կատարվում տպարաններում։

— Ռումինիան յայտնեց Բոլգարիային, որ Բուխարէստի դաշնագիրը խախտելու դէպքում ինքը չէզոք չի մնայ։

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼՔ

Գետնախնձորի յօբելեանը.—Այս տարվայ դեկտեմբերին Եւրօպան կարող է տօնել մի հազուագիւտ յօբելեան—մեր երկրի վրա գետնախնձորի երևան գալու 400-ամեակը։

Առաջինը այդ բանջարեղէնի մասին յիշատակվում է Սպանիայում 1413 թւին տպված մի գրքում։ Առաջին անգամ գետնախնձորը երևաց 1553 թւին Եւրօպայում՝ Ֆրանսիայում, բայց երկար տարիներ նա համարվում էր մեծ շքեղութիւն։ Այդ ժամանակ գետնախնձորը ուտելու իրաւունքը պատկանում էր միայն թագաւորին։ Ցետոյ, երբ գետնախնձորը դարձաւ աւելի մատչելի, ժողովուրդը բայց և այնպէս չէր կարողանում սովորել նրան։ Միայն XVIII դարի երկրորդ կէսում մի քանի գիտնականների, որոնք հասկացան այդ բանջարեղէնի օգուտը, աջողվեց յաղթահարել գիւղացիների յամառութիւնը և դրա համար հարկ եղաւ դիմել խորամանկութեան։

Ֆրանսիացի յայտնի գեղագործ Պարմանտիէն (այսօր էլ Ֆրանսիայում խաշած գետնախնձորները կոչվում են «պարմանտիէ») գետնախնձոր ցանեց ընդարձակ տարածութեամբ և ցուցանակներ դրեց, թէ այդ թանգագին պտուղը գողացողները կենթարկվեն շատ խիստ պատժի։ Եւ ահա, ինչ որ չէր կարելի ձեռք բերել բարի խորհուրդով, կարելի եղաւ խորամանկութեամբ։ «Արգելված պտուղը քաղցր է» և գիւղացիները սկսեցին եռանդով գետնախնձորը գողանալ։ Շուտով էլ հենց տառն և սկսեցին գնել Պարմանտիէից։ Վերջինս էլ հենց դրան էր սպասում։

Երբ թագաւորը իմացաւ գեղագործի աջողութեան մասին, կանչեց նրան իր մօտ և ասաց. «Շնորհակալութիւն, Պարմանտիէ. դուք հաց գտաք խեղճերի համար»։ Թագաւորը մարգարէացաւ։

Այնուհետև Ֆրանսիայում մեծ շուք էր համարվում զգեստի վրա գետնախնձորի գոյն կրելը։

Վերջերս Եւրօպայի գիտնականներից մինը իր զեկուցման մէջ ի միջի այլոց ասաց, որ մարդկութեան համար շատ մեծ դժբաղդութիւն կը լինէր, եթէ երկրիս երեսից գետնախնձորը վերանար։ Բայց այդ երբէք չի լինի, որովհետև եթէ անգամ մի գետնախնձոր մնայ աշխարհում, այդ էլ բաւական է ցանել. այդ մէկը կը տայ տաս հատ, ապա հարիւր, հազար, տասնեակ հազար և այդպէս անվերջ։

Խմբագիր-հրատարակիչ՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչ՝ ԱԼ. ՔԱԼԱՆԹԱՐ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

1913 թւի ապրիլի 18-ից մինչև 1914 թ. ապրիլի 17-ը (Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ.—Արագ գնացքը № 6—10 ժ. 16 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 12 ժ. 34 ր., Գանձակ 3 ժ., Եւլախ 4 ժ. 31 ր., Հաջի-Գաբուլ 8 ժ. 6 ր. եր., Բագու 11 ժ. 13 ր. գիշ.։ Պոստային գնացքը № 4—10 ժ. 16 ր. գիշ., հասնում է Աղստաֆա 1 ժ. 6 ր. գիշ., Գանձակ 4 ժ. 16 ր. առ., Եւլախ 6 ժ. 15 ր. առ., Հաջի-Գաբուլ 10 ժ. 46 ր. առ., Բագու 3 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 8—6 ժ. 29 ր. եր., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 50 ր. եր., Գանձակ 11 ժ. 23 ր. գիշ., Եւլախ 1 ժ. 1 ր. առ.։ Հաջի-Գաբուլ 4 ժ. 42 ր. առ., Բագու 7 ժ. 53 ր. առ., Խառն գնացքը № 106 (Մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—4 ժ. 23 ր. առ., հասնում է Աղստաֆա 8 ժ. 41 ր. առ., Գանձակ 1 ժ. 7 ր. ցեր., Եւլախ 5 ժ. 19 ր. ցեր., Հաջի-Գաբուլ 12 ժ. 29 ր. գիշ., Բագու 7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲԱԹՈՒՄ.—Պոստային գնացքը № 3—9 ժ. 51 ր. առ., հասնում է Միխայլովօ 1 ժ. 56 ր. ցեր., Բաթում 11 ժ. 8 ր. գիշ.։ Մարդատար գնացքը № 7—4 ժամ 40 ր. ցերեկվայ, հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 46 ր. եր., Բաթում 5 ժ. 40 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 9—10 ժ. 30 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 2 ժ. 31 ր. գիշ., Բաթում 10 ժ. 59 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 107 (մարդատարի արագութեամբ ապրանքների համար)—2 ժ. 48 ր. գիշ., հասնում է Միխայլովօ 8 ժ. 20 ր. առաւ., Բաթում 10 ժ. 18 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ.—Պոստային գնացքը № 4/3—12 ժ. 51 ր. ցեր., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 10 ր. եր., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. 48 ր. գիշ., Էջմիածին 5 ժ. 12 ր. գիշ., Ուլուխանլու 5 ժ. 40 ր. գիշ. (առանց Երևան մտնելու), Նախիջևան 10 ժ. 15 ր. առ., Ջուլֆա 11 ժ. 42 ր. ցեր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 24/23 (միայն II և III կարգի վագոններով)—8 ժ. 8 ր. եր., հասնում է Ղարաքիլիսա 3 ժ. 23 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ 6 ժ. 57 ր. առ., Էջմիածին 12 ժ. 10 ր. ցեր., Ուլուխանլու 12 ժ. 38 ր. ցեր., Երևան 1 ժ. 33 ր. ցեր.։ Մարդատար-ապրանքատար գնացքը № 14/13—12 ժ. 46 ր. գիշ., հասնում է Ղարաքիլիսա 8 ժ. 13 ր. առ., Ալէքսանդրօպօլ 11 ժ. ր.50 ցեր., Կարս 4 ժ. 18 ր. ցեր.։

ԲՈՐԺՈՄ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—8 ժ. 2 ր. առ., հասնում է Գօրի 10 ժ. 41 ր. առ., Բօրժօմ 9 ժ. 31 ր. ցեր.։ Մարդատար № 19/20—3 ժ. 18 ր. ցեր., հասնում է Գօրի 5 ժ. 59 ր. ցեր., Բօրժօմ 1 ժ. 2 ր. երեկ.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ.—Արագ գնացքը № 5—9 ժ. 35 ր. եր. Պոստային գնացքը № 3—9 ժ. 1 ր. առ.։ Մարդատար գնացքը № 7—3 ժ. 53 ր. ցեր.։ Խառն գնացքը № 107—2 ժ. 12 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ.—Պոստային գնացքը № 4—9 ժ. 16 ր. երեկ.։ Մարդատար գնացքը № 8—5 ժ. 54 ր. ցեր.։ Մարդատար գնացքը № 10—8 ժ. 40 ր. առ.։ Խառն գնացքը № 106—8 ժ. 38 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ.—Պոստային գնացքը № 4Д.3—7 ժ. 32 ր. եր.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 26,25—(II և III կարգի վագոններով)—10 ժ. 50 ր. առ.։ Մարդ.-ապրանքատար գնացքը № 16/15—7 ժ. 28 ր. առ.։

ԲՈՐԺՈՄԻՑ.—Մարդատար գնացքը № 17/18—11 ժ. 7 ր. եր.։ Մարդատար գնացքը № 19/20—7 ժ. 38 ր. առ.։

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 թ.

(Պուշկին, Վօրօնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

«606»-ի և «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ 11—12 ժ.

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներական (սիֆիլիս) հիւանդութիւն։

Բ. Գ. ԱՂԱՄԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւանդութ.։

Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—9½—10 ր ժ. աչքի, ներքին և նեարդային հիւ.։

Զ. Ի. ԲԱՐԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութիւն, կանանց և երեխայոց հիւ.։

Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւանդութ.։

Մ. Գ. ՍԻՒՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներական, վիրաբուժութեան և միզասեռ. հիւ.։

Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։

Կ. Դ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՁԷ—1—2 ժ. ներքին, երեխայոց հ. և ծաղկահատ։ Երեան, մէզի, խուխի հետազօտութիւն։

ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ՏԷՐ-ԳԻՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.։

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ

Մ. Գ. ՍԻՒՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։

Կ. Դ. ԳՈՒՐԳԵՆԻՁԷ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—93

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՕՆՕՐԲԵԻ (ՏՐԻՊՊԵՐ) ԴԷՄ

ՆՈՐ-ՄԻՋՈՑ

„SALO—ՊԻՋԻԼԻՆ“

ներգործում է արագ և արմատականապէս, և բժիշկների վկայութեամբ համարվում է իբրև հաստատուն միջոց։ Գործածելու ձեռնարկը կցված է արկղին։ Իսկականը միայն արկղներում, հատը՝ 1 ր. և 1 ր. 80 կ.։

Միաժամանակ լաւ է ներգործում թէ սուր և թէ յարատև բնոյթ ունեցող դէպքերում և կարճ ժամանակի ընթացքում վերացնում է ամենայամառ ընթացք։

ՊԱՀԵՍՏ՝ Петербургъ, Разъѣзжая ул., № 7, аптека Б. Конгейма.

Ուղարկվում է վերադիր վճարով։ Ճանապարհածախքը պօստային սակագնով։

Գտնվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղայի Ապրանքների վաճառանոցում։

(Յ.) (П. 22276) 0—38

Մամուլի տակից

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԾԱՆՐ ԵՐԱԶ

պիէսը չորս գործողութեամբ

ԼԵՒՈՆ ՔԱԼԱՆԹԱՐԻ

Վաճառվում է «ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ» գրավաճառանոցում։

ԳԻՆՆ Է 50 ԿՈՊ.

(օ. մ.) 815. 10—3

ՄԵՂՈՒ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

ԱՑԽԱՏԱՆՔԻ ՏՈՒՆԸ

ՏԵՂԱՓՈԽՎԵԼ Է ՀԱՒԼԱԲԱՐ (Կախեթինսկի հրապարակ, Լազարեվսկի փողոց № 1, Հաւլաբարի կլուբի շէնքում)։

№ 4 տրամվայը կանգնում է մի քանի քայլ հեռաւորութեան վրա։ Բոլոր արհեստանոցներում, ինչպէս նախկին տարիները, ընդունվում են ամեն տեսակ պատուէրներ՝ կանանց և երեխաների զգեստներ, (փորձը 2 անգամից ոչ աւել և տրամվայի ծախսը վերջվում է կարելավարձից), սպիտակեղէններ, հաքեթակարի պատուէրներ, ֆօրմէնիյ չորեր, աշակերտական և բանուորական զգեստներ, վերմակներ, ներքնակներ, վերմակի սաւաններ հաքեթակարով և այլն և այլն։

Դուլպայագործական արհեստանոցում աշակերտուհիների և պատուէրների ընդունելութիւնը հոկտեմբերի 15-ից։

Կարսեթաժի արհեստանոցում ընդունվում են պատրաստելու ամեն տեսակ տուփեր՝ ծխախոտի, կօնդիտերսկի, ապտեկարսկի, շերամի, զգեստների, կօշիկների և այլն։

ԳՆԵՐԸ ՇԱՏ ՄԱՏՉԵԼԻ ԵՆ։

(և. շ.) 800. 15—3

„Մշակի“ խմբագրատանը վաճառվում են

հետևեալ վիպական երկերը.

1) ՋՀՈՒԴ ԲՈՒՇԱՆ՝ վէպ Պարսկաստանի կեանքից, Շահրիարի . 1 ր. —
2) ԻՆՆՍՈՒՆ ԵՐԵՔԸ, մեծ վէպ Վ. Հիւգոյի, Թարգմ. Ա. Սաֆարեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
3) ՈՒՐԱՆԻԱ, աստղագիտ. վէպ. Կ. Ֆլամարիօնի, Թարգմ. Հ. Առաքելեանի . . . . 1 ր. 50 կ.
4) ՀԱՅՐԵՆԻ ՀՈՂԸ, վէպ Հանրի Բորդոյի, Թարգ. Հ. Առաքելեանի— 60 կ.
5) ՏԱՍՆ ԵՒ ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ, Շահրիարի . . . . — 50 կ.
6) ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐԸ, Ե. Սպիրիի, Թարգ. Իս. Ցարութիւնեանի . — 50 կ.
7) ՔՍԱՆ ՎԷՊԻԿՆԵՐ, Գի դը Մօպասանի, Թարգ. Հ. Առաքելեանի 1 ր. —
8) ՍԱՒԱՌՆՈՂ ՈԳԻՆ, վէպ. Ե. Սօլովեանի . . . . —40 կ.

Նրանք, որոնք յիշեալ գրքերից մի-մի օրինակ կը պահանջեն միզանից փոքր կանխիկ ուղարկելով, կը ստանան 30% զեղչ և ճանապարհածախսը մեզ վրայ։ Վերադիր վճարով պահանջողներին զեղչ կը լինի 25%։

(5) 10—10

ՀԱՇՒԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Գ. ԵՒ Մ. ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆՆԵՐԻ

Նիկօլայեվսկայա, 36, Վօրօնցովի արձանի մօտ։ Ընդունելութիւնը երեկոյեան ժամը 4—7-ը։

613. 50—39

Типографія канцеларіи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный